

Výuka finanční gramotnosti z pohledu žáků 2. stupně ZŠ

Jindřiška Pokorná

Bakalářská práce
2017

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Jindřiška Pokorná**
Osobní číslo: **H140497**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Výuka finanční gramotnosti z pohledu žáků 2. stupně ZŠ**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.
Vymezení terminologie a teoretických východisek vzdělávání v oblasti finanční gramotnosti, vývojových charakteristik adolescence a kompetencí sociálního pedagoga souvisejících s finanční gramotností.
Příprava metodiky empirické části, zpracování projektu výzkumu.
Realizace kvantitativního výzkumu formou dotazníku.
Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.
Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

HESOVÁ, Alena a ZELENDOVÁ, Eva. Finanční gramotnost ve výuce. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, 2011. ISBN 978-80-86856-76-6.

CHRÁSKA, Miroslav. Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

OECD, PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century. Paris: OECD Publishing, 2014. ISBN 978-92-64-20808-7.

OPLETALOVÁ, Alena a JANA, KVINTOVÁ. Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4519-9.

RIEGEL, Karel. Ekonomická psychologie. Praha: Grada, 2007. ISBN. 978-80-247-118-50.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Hana Včelařová

Ústav pedagogických věd

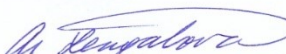
Datum zadání bakalářské práce:

7. prosince 2016

Termín odevzdání bakalářské práce:

26. dubna 2017

Ve Zlíně dne 7. prosince 2016

doc. Ing. Aněžka Lengálová, Ph.D.
děkanka

Mgr. Jakub Hladík, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 24.4.2017

.....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výtisky, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užíje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělků jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédá k výši výdělků dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá problematikou výuky finanční gramotnosti z pohledu žáků 2. stupně základních škol. V teoretické části nejprve vymezíme základní pojmy finanční gramotnosti, rámcový vzdělávací program, standardy finanční gramotnosti. Dále se zaměříme na charakteristiku dospívajících, jako naši cílovou skupinu a aspekty, které je ovlivňují. Cílem praktické části je provedení samotného výzkum a zjištění základních znalostí žáků. Výzkum je zaměřen na teoretické i praktické znalosti v oblasti finanční gramotnosti a pohled žáků na výuku finanční gramotnosti. Výzkumné otázky jsou formulovány do dotazníkového šetření, které je vyhodnoceno. Závěry a doporučení pro praxi jsou uvedeny v poslední části.

Klíčová slova: finanční gramotnost, rámcový vzdělávací program, pohled žáků, charakteristika dospívajících

ABSTRACT

The bachelor's thesis deals with the issue of financial literacy education from the pupils' view at 2nd level of primary schools. In the theoretical part we focus on the main concept of financial literacy, on the framework education programme for elementary schools, the standards of financial literacy. Next, we will focus on the characteristics of adolescents, as our target group and the aspects that affect them. The aim of the practical part is to undertake the research and to find out pupils' basic knowledge. The research is focused on the theoretical and practical knowledge in the financial literacy field and on the pupils' view on the financial literacy education. The research questions are formulated into a questionnaire survey which is evaluated. Conclusions and recommendations for practice are presented in the last part.

Keywords: financial literacy, framework education programme, pupils view, characteristics of adolescents

Poděkování:

Děkuji paní PhDr. Haně Včelařové za odborné vedení mé bakalářské práce, metodickou pomoc, podnětné připomínky, vstřícnost a podporu, kterou mi vždy poskytla. Děkuji také své rodině a blízkým za podporu a trpělivost, které si vážím.

Motto: „Každé rozhodnutí, jež nevychází z dostatečných znalostí daného problému, s sebou přináší rizika nejenom materiální, ale i sociální a psychická.“

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 FINANČNÍ GRAMOTNOST	12
1.1 DEFINICE FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	13
1.2 PENÍZE.....	14
1.3 HOSPODAŘENÍ DOMÁCNOSTÍ	16
1.4 FINANČNÍ PRODUKTY	18
1.5 PRÁVA SPOTŘEBITELE	19
2 METODY VÝUKY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA 2. STUPNI ZŠ	21
2.1 RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ ŠKOLY	22
2.2 STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI	24
3 ROLE PENĚZ V ŽIVOTĚ DOSPÍVAJÍCÍCH DĚTÍ	26
3.1 PSYCHOLOGICKÉ A SOCIÁLNÍ ASPEKTY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	28
3.2 CHARAKTERISTIKA DOSPÍVAJÍCÍCH A JEJICH VZTAH K FINANČNÍ GRAMOTNOSTI.....	30
3.3 ZÁVĚR.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
4 ANALÝZA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA 2. STUPNI ZŠ	34
4.1 CÍLE VÝZKUMU, STANOVENÍ VÝZKUMNÝCH HYPOTÉZ, METODA VÝZKUMU	34
4.2 ANALÝZA DAT.....	35
4.3 INTERPRETACE DAT A DOPORUČENÍ PRO PRAXI	51
ZÁVĚR	55
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	56
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	59
SEZNAM OBRÁZKŮ	60
SEZNAM GRAFŮ	61
SEZNAM TABULEK	62
SEZNAM PŘÍLOH	63

ÚVOD

Realita všedních dnů nám stále více ukazuje, jak nezbytné je finanční vzdělávání. Ve společnosti 21. století je téměř každé rozhodnutí ovlivněno nebo spojeno s financemi. Zaměření na finanční vzdělání ve školách, jiné není ničím novým, ale stále je na něj kladen malý důraz, ačkoli znalost finanční gramotnosti je považována za nezbytnou životní dovednost, která slouží k běžné orientaci v životě.

Mezinárodní síť OECD, která sdružuje nejvyspělejší ekonomiky světa a problematice finančního vzdělání věnuje velkou pozornost, uvádí, že „*lidé by se měli ve svém životě vzdělávat ve finančních záležitostech co nejdříve*“ [1]. Toto tvrzení je založeno i na očekávání, že dnešní mládež bude v dospělosti pravděpodobně vystavena větším finančním rizikům. Především je velkým předpokladem, že budou mít mnohem větší zodpovědnost za plánování úspor pro svůj důchodový věk.

Je zde nutno zdůraznit, jak téma finanční gramotnosti souvisí s oborem sociální pedagogiky. Finanční gramotnost je bez pochyby mezioborovým tématem. Její znalost můžeme označit jako prevenci, kterou lze předcházet řadě problémů, ale také patologickým jevům, které mohou nastat v důsledku změny finanční situace (např. po rozvodu, nemoci, ztrátě zaměstnání.). Dnes se již můžeme setkat se sociálními pedagogy, kteří působí na některých základních školách nebo také v nízkoprahových zařízeních pro děti a mládež, občanských poradnách, denních centrech a dalších zařízeních. Tito pedagogové nachází své uplatnění v reálném prostředí pro všechny věkové kategorie, které se zaměřují především na jedince, ale i skupiny ze sociálně znevýhodněného prostředí nebo psychosociálně narušené jedince. Velmi účinnou a důležitou prevencí pro dospívající je znalost finanční problematiky, kterou dnes již na některých školách zajišťují sociální pedagogové. Dnešní dospívající budou vystaveni řadě hrozeb, které souvisí se stále zvyšujícím se trendem zadlužování domácností, exekucemi a v důsledku toho např. bezdomovectví, závislosti, odnětí svobody aj.

Cílem bakalářské práce je přiblížit problematiku finanční gramotnosti u žáků na druhém stupni základních škol, a to provedením kvantitativního výzkumu. Zejména jde o zjištění, jaké mají žáci základních škol povědomí o hospodaření domácností a jejich zkušenosti s výukou finanční gramotnosti ve škole. V této bakalářské práci si postupně vymezíme pojem finanční gramotnost a další 4 pojmy, které jsou základními tematickými okruhy standardů finanční gramotnosti žáků 2. stupně základních škol (peníze, hospodaření domácností, finanční produkty a práva spotřebitele). Finanční vzdělání je dlouhodobý a široký proces a pro

tuto práci jsou po základních definicích důležité vymežit způsoby výuky finanční gramotnosti, ale také jakou roli hrají peníze u dospívajících dětí. Řada základních škol výuce finanční gramotnosti nevěnuje dostatečnou pozornost. Do výzkumu se zapojily 3 základní školy, z čehož jedna této výuce věnuje velkou pozornost a u žáků 7. tříd zařadila tuto výuku jako samostatný předmět. Z toho pohledu bude velmi zajímavé sledovat odpovědi žáků a porovnat jejich znalosti s žáky dalších škol, které tomuto tématu nevěnují takový význam.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 FINANČNÍ GRAMOTNOST

Před sto lety bylo zadlužování domácností v takové podobě, jako je tomu dnes neznámou záležitostí. Dle Smrčky (2010, s. 366) je půjčování úvěrů naprosto běžná věc, která nevybočuje z denních norem. Jedná se o nový fenomén, která zná teprve vyspělý demokratický svět. Významnou změnou v oblasti zadlužování domácností přinesl pád komunistického režimu v roce 1989, kdy byl český finanční trh vystaven vlivu moderních států (rozsáhlé vládní programy dotací hypotečních úvěrů, podpory stavebního spoření či výhodné půjčky mladým, a spousta jiných). Ke zpomalení tempa růstu dochází s nástupem celosvětové finanční krize v roce 2008. V průběhu tohoto období systém plateb prošel celkovou změnou. Hotovostní platby byly z velké části nahrazeny užíváním bezhotovostních peněz. Tyto bezhotovostní transakce ovšem můžou v dnešním světě pro běžného spotřebitele znamenat mnohá rizika. Významným ukazatelem je fakt, že zadluženost českých domácností a případy exekucí mají stále zvyšující se tendenci. V roce 2010 Ministerstvo financí spolu s ČNB uskutečnilo společný projekt s cílem změřit úroveň finanční gramotnosti u dospělé populace v ČR. Šetření se účastnili respondenti od 18 let a je považováno za základ dalších měření, přičemž vyhodnocení umožní sledovat efektivnost finančně vzdělávacích projektů. Zajímavá je také studie OECD z roku 2012, která zkoumala finanční negramotnost obyvatel ČR. Ta se v tomto období pohybovala v rozmezí 56 % až 65 %. Na podzim 2015 provedlo MF spolu s OECD měření finanční gramotnosti dospělé populace ČR. Cílem bylo porovnat výsledky z roku 2010, získat představu o ohrožených cílových skupinách a získat potřebné informace pro plánovanou revizi Národní strategie finančního vzdělávání. Z měření je patrné, že 52 % lidí má nízkou či spíše nízkou finanční znalost a 48 % osob vykazuje vysokou nebo spíše vysokou finanční znalost.

MF publikovalo přehled projektů týkajících se finančního vzdělávání. Projekty mohou přispívat ke zvyšování úrovně finanční gramotnosti obyvatel ČR. Nejdůležitější a celosvětově uznávaná skutečnost je, že se finanční vzdělání v ČR bylo zavedeno jako povinná výuka na základních a středních školách. Na středních je tomu tak již od roku 2009, na základních od září 2013.

Škola a rodina představují instituce, které mají primární a sekundární funkci ve výchově a vzdělávání dětí [2]. Finanční gramotnost není však jen záležitostí škol a rodin, ale také občanských poraden, úřadů práce, městských úřadů aj. U těchto institucí by také měli být za-

stoupení sociální pedagogové, kteří dokáží reagovat na individuální potřeby každého člověka v každém věku. B. Kraus (2000) chápe sociálního pedagoga jako odborníka vybaveného teoreticky, prakticky a koncepčně na výchovné působení všude tam, kde přispívá k formování zdravého způsobu života (Bakošová, s. 179).

1.1 Definice finanční gramotnosti

Vědomosti související s finanční gramotností jsou pro každého občana životně důležité a patří k základním dovednostem. Pojem finanční gramotnost byl poprvé v České republice definován v roce 2006 v rámci činnosti mezíresortní Pracovní skupiny pro finanční vzdělávání.

Finanční gramotnost můžeme definovat jako souhrn kompetencí, které člověk uplatňuje v běžném životě a jsou nezbytné pro zodpovědnou a aktivní účast na finančním trhu.

Definice finanční gramotnosti, která je převzata z dokumentu Národní strategie finančního vzdělávání (2007, akt. 2010) je ústředním dokumentem pro finanční vzdělání v České republice [3].

„Finanční gramotnost je soubor znalostí, dovedností a hodnotových postojů občana nezbytných k tomu, aby finančně zabezpečil sebe a svou rodinu v současné společnosti a aktivně vystupoval na trhu finančních produktů a služeb. Finančně gramotný občan se orientuje v problematice peněz a cen a je schopen odpovědně spravovat osobní / rodinný rozpočet, včetně správy finančních aktiv a finančních závazků s ohledem na měnící se životní situace.“

Je mnoho definic finanční gramotnosti a všechny ukazují na to, že **finanční gramotnost zahrnuje tři základní složky:**

1. gramotnost peněžní – představuje kompetence nezbytné pro správu hotovostních a bezhotovostních peněz a transakcí s nimi a dále správu nástrojů k tomu určených (např. běžný účet, platební nástroje apod.)

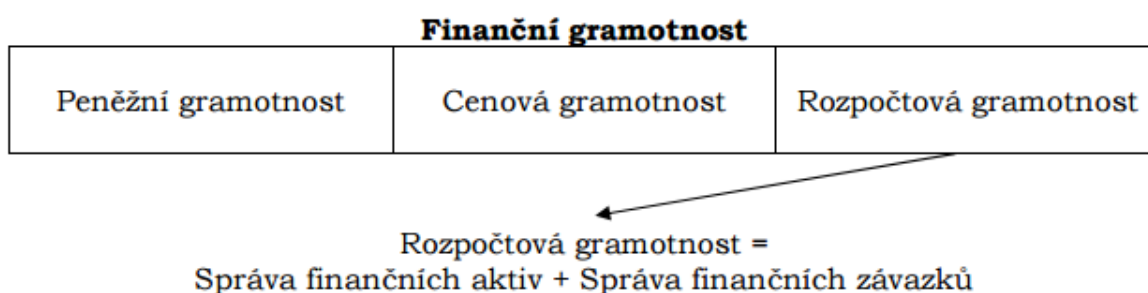
2. gramotnost cenovou – představuje kompetence nezbytné pro porozumění cenových mechanismů a inflace.

3. gramotnost rozpočtovou – představuje kompetence nezbytné pro správu osobního/rodinného rozpočtu (např. schopnost vést rozpočet, stanovovat finanční cíle a rozhodovat o alokaci finančních zdrojů) a zahrnuje i schopnost zvládat různé životní situace z finančního

hlediska. Rozpočtová gramotnost zahrnuje vedle výše popsané obecné složky také dvě složky specializované:

- a) správu finančních aktiv (např. vkladů, investic a pojištění)
- b) správu finančních závazků (např. úvěrů nebo leasingu).

Obrázek č. 1: Složky finanční gramotnosti

K finanční gramotnosti se dále pojí gramotnost numerická (především finanční numerické úkony), informační (schopnost vyhledat, použít a vyhodnotit informace) a právní (orientace v právním systému).

1.2 Peníze

„Ani láska neudělala z tolika lidí bláznů jako hloubání nad podstatou peněz“

(Sir Denis Robertson)

Pod pojmem peníze se nám nejčastěji vybaví kovové mince a bankovky. Všeobecná encyklopedie (1997) peníze definuje jako univerzální zboží, které je na základě všeobecné shody a v současnosti zejména rozhodnutím státu přijímáno jako prostředek ekonomické změny. Za peníze tedy můžeme považovat jakoukoli věc či službu, kterou přijmeme při směně zboží či služby.

Holman definuje peníze jako „*Jakékoliv aktivum, které je všeobecně přijímáno při placení za zboží a služby nebo při úhradě dluhu.*“ (Holman, R. *Ekonomie*, s. 709) [4]

Již v prvobytně pospolné společnosti existovala směna zboží, jako např. potraviny, dobytek, drahé kovy, kůže aj. Peníze vznikly vývojem směny tedy potřeby směňovat zboží za zboží. Tato naturální směna však nesla jisté nevýhody při dosažení stejné protihodnoty a dlouho

nevydržela. Lidé postupně začali poznávat hodnotu drahých kovů a ideálním platidlem se stalo zlato. Kolem roku 600 př. n. l. se objevily první mince z drahých kovů, které značně usnadnily obchod. Mince z drahých kovů však byly znehodnocovány, a proto byly postupně nahrazeny papírovými bankovkami, které jsou v směnitélné za adekvátní díl zlata. S rozvojem obchodu postupně vznikal bankovní systém. Dnes již bankovky nejsou kryty zlatem, mají pouhý symbol a reprezentují určitou kupní sílu. Dnes nemají peníze jen podobu bankovek, ale také šeků, platebních karet, úvěrů, dluhopisů, akcií či částek, které mají lidé na svých bankovních účtech.

Na otázku, jaký význam pro nás mají peníze, je často oblíbená odpověď, že „o peníze jde vždy až na prvním místě“.

Peníze mají mnoho funkcí. Samuelson a Nordhaus (1991) se shodují s většinou ekonomů na 3 základních:

a) peníze jako prostředek směny – peníze jsou prostředek, kterým můžeme směřovat za zboží a služby

b) peníze jako uchovatel hodnoty – peníze jako forma majetku, úspor, umožňují uchovávat hodnoty v čase.

c) peníze jako zúčtovací jednotka – slouží jako univerzální měřítko ceny zboží a služeb. Tato funkce umožňuje porovnávat různé hodnoty zboží. Je tak vyjádřena cena, mzda, náklady, výnosy, ale taky další ekonomické veličiny jako třeba dluhy.

Můžeme říci, že hlavní rolí peněz je uspokojování lidských potřeb od těch základních až po ty specifické individuální. Peníze mají velký vliv na chování lidí a tedy i dospívajících. Dá se říct, že v dnešním světě jsou jakýmsi ukazatelem, je s nimi spojena jakási „prestiž člověk“. Dnes jsou již malé děti ovlivněny reklamou a s přibývajícím věkem se to stále stupňuje. Na děti mají vliv módní trendy, neustále nové a nové technologie, zážitky či služby ale třeba také známé osobnosti, ve kterých děti vidí často svůj vzor. Peníze jsou zastoupeny různými věcmi a již u dětí na základní škole jsou velmi patrné rozdíly, které souvisí s dostatkem či nedostatkem finančních prostředků v rodině. Pro děti z rodin se sociálně slabšími poměry (nižšími finančními příjmy), nedostatek peněz je často hrozbou sociálního vyloučení z třídních skupin, často se stávají i terčem šikany a posměchu. Pro dospívající jsou symbolem nezávislosti, osamostatnění se a svobody, prostředkem jak dosáhnout svého stanoveného cíle.

Každý člověk by ale měl s penězi zacházet obezřetně, nakládat s nimi tak, aby přinášely užitek, ale také dělit se o ně s lidmi, kteří je nemají.

„Není nic špatného na tom, chtít vydělat peníze, když se chováme lidsky.“

(Fred Kofman)

1.3 Hospodaření domácností

Hospodaření domácnosti je jedno z hlavních témat výuky finanční gramotnosti, je velmi důležité pro každého z nás a pro budoucnost dospívajících, aby dokázali předcházet nežádoucím životním situacím, ke kterým často dochází v důsledku špatného hospodaření.

Každý se musí naučit zacházet se svým majetkem a penězi, stát se tedy dobrým hospodářem. Dobře hospodařit by měl každý člen domácnosti a měly by k tomu být vedeny tedy i děti. Kdo ale takový dobrý hospodář je? Je to člověk, který umí šetřit, umí o svůj majetek pečovat, chránit jej a také rozmnožovat. Takový dobrý hospodář myslí také na budoucnost a umí správně sestavit rozpočet domácnosti.

Co tedy **rozpočet domácnosti** představuje? Je to plán finančního hospodaření domácnosti, který nám pomáhá získat kontrolu nad svou finanční situací, usnadňuje dosáhnout naše cíle a snižuje rizika zbytečných výdajů či případných finančních problémů. Je základním ukazatelem hospodaření domácnosti. Rozpočet je uspořádaný **souhrn příjmů a výdajů**, které musí být pravdivé, realistické a kontrolovány.

Příjem se rozumí penězi oceněný výkon, který je doprovázen reálným přílivem peněžních prostředků. **Členíme je na pravidelné** (mzda, zisk, penze, sociální dávky aj.) a **nepřavidelné** (prémie, přivýdělky, dědictví, dividenda aj.). Příjmy jsou mnohem hůř ovlivnitelné než výdaje a znamenají mnohem větší riziko jako je například ztráta zaměstnání.

Výdaje je na rozdíl od příjmů možné více měnit a ovlivňovat. Rozlišujeme výdaje:

Povinné – ty, které musíme platit ze zákona

Nezbytné – výdaje, které jsou nutné k běžnému životu, jejich výši obvykle známe (nájem, výživné atp.)

Zbytné – dobrovolné výdaje, nutně je nepotřebujeme (sportovní aktivity, využívání služeb aj.)

Důležitou částí rodinného rozpočtu jsou také investice, které nám mohou přinášet pravidelný pasivní příjem, ale mohou nést i určitá rizika. V dnešní době existuje mnoho možností, jak investovat.

Existují 3 varianty rodinného rozpočtu:

1. Vyrovnaný – příjmy se rovnají výdajům
2. Přebytkový – příjmy přesahují výdaje (můžeme si vytvářet rezervu do budoucna)
3. Schodkový – výdaje přesahují příjmy (deficit peněz je pokryt rezervami, pokud rezervy nemáme, dochází k zadlužování)

S rodinným rozpočtem souvisí **životní úroveň domácnosti** neboli mírou uspokojení potřeb. Podle Krämera (2005) můžeme životní úroveň určit jako součet hodnoty všech služeb a zboží, které občané země za rok vyprodukují, děleno počtem občanů.

Dle Duffkové (2008, s. 79-81) přesná definice pojmu životní úrovně neexistuje. Životní úroveň však strukturuje do těchto skupin:

- Spotřeba hmotných statků obyvatelstvem (stravování, potraviny, předměty krátkodobé spotřeby aj.)
- Spotřeba obyvatelstvem placených služeb (kulturní služby, komunální služby, doprava aj.)
- Úroveň bydlení
- Zaměstnanost a pracovní podmínky
- Úroveň školství
- Úroveň zdravotní péče (počet obyvatel na jednoho lékaře, vybavenost nemocnic aj.)
- Komplex sociálních služeb (podmínky nemocenského, invalidní a starobní pojištění, podpora rodin s dětmi aj.)
- Rozsah volného času a podmínky jeho využití
- Úroveň životního prostředí (čistota vody, ovzduší aj.)

Dospívající by již měl mít přehled o nákladech, které musí rodiče měsíčně vynaložit na provoz domácnosti. Pokud má dospívající možnost účastnit se diskuzí týkajících se rodinného rozpočtu, je mezi ním a rodiči upevňována nejen důvěra, ale vyjasňují se tak i ekonomické

vztahy. Jestliže jsou děti pouhými spotřebiteli peněz a peníze dostávají na požádání, nemají ani možnost se hospodaření naučit. Nedokážou si vytvořit vztah k penězům, neznají jejich hodnotu a neumí tedy s penězi ani nakládat. Pokud ovšem děti od rodičů dostávají pravidelné kapesné, se kterým se učí hospodařit, je dítě již nuceno procházet jistými nástrahami spojenými s nakládáním s těmito penězi. Dítě pocituje uspokojení s naspořených peněz, ale i znepokojení nad velkou útratou.

Každé dítě by mělo alespoň čas od času poznat, že rodinná kapsa není bezedná i v případě, že rodinný rozpočet je přebytkový. Je to jedna z mnoha cest, jak předcházet tomu, aby se v dospělosti dokázalo poradit s případným neúspěchem a finanční krizí.

K oblasti hospodaření domácnosti je jistě také důležité definovat zde pojem rodiny:

„Rodina je nejdůležitější primární skupinou, která má vliv na spotřební a nákupní chování. Rodina přenáší na děti hodnotové systémy, normy chování, preference a poznatky.“ [26]

Matoušek popisuje rodinu jako unikátní a nenahraditelnou instituci, která optimálně osobní zájem dospělých i dětí s univerzálním zájmem společnosti. Dítě si zde osvojuje základní dovednosti, postoje a hodnotovou orientaci. (Matoušek, 2003, s. 183) [5]

Havlík (2002) definuje rodinu jako nejdůležitější společenskou skupinu a instituci, která je základním článkem sociální struktury a základní ekonomickou jednotkou. (Matoušek, 2003, s. 187) [5]

Na rodinu je pohlíženo z různých aspektů i oblastí, neexistuje tedy jednotná definice rodiny.

“Nutno s daleko větší péčí usilovat o to, aby se předcházelo výdajům než to, aby se zvyšovaly příjmy.”

(Jean Jacques Rousseau – francouzský filozof a pedagog)

1.4 Finanční produkty

Znalost finančních produktů je z pohledu finanční gramotnosti velmi důležitá, ale zmíníme se o ní jen okrajově, protože větší měrou spadá do ekonomického vzdělání.

Obecně můžeme říci, že finanční instituce či banka má vždy lepší postavení než spotřebitel. Finanční instituce je dle zákona o bankách jiná právnická osoba než banka, která v rámci svého podnikání jako svou rozhodující či podstatnou činnost nabývá podíly na jiných právnických osobách nebo provádí některou z činností uvedených v § 1 odst. 1 a 3 zákona o

bankách [27], a dále investiční společnost, investiční fond, penzijní fond a pojišťovna, které vykonávají činnosti podle zvláštních zákonů, to vše včetně osob se sídlem v zahraničí a s obdobnou náplní činnosti.

Banka je dle § 1 odst. 1) zákona č. 21/1992 Sb., o bankách [27] právnická osoba se sídlem v České republice založená jako akciová společnost, která:

a) přijímá vklady od veřejnosti a

b) poskytuje úvěry

a která k výkonu činností podle písmen a) a b) má bankovní licenci

Banky a finanční instituce poskytují stovky druhů produktů, které jsou neustále inovovány. Každý produkt má svá specifika a podmínky. Klient by se měl vždy zamyslet, zdali se mu produkt vyplatí a na jak dlouho produkt uzavírá, zda jej opravdu potřebuje a jaké jsou s ním spojené vstupní poplatky i dlouhodobé výdaje.

1.5 Práva spotřebitele

Každý z nás v různých životních situacích něco nakupuje či sjednává (zboží služby), každý z nás je tedy spotřebitelem. Jako ochranu spotřebitele označujeme systém pravidel, práv a povinností. Ochrana spotřebitele je tedy určitou pomocnou rukou, kterou stát podává spotřebiteli.

Cílem ochrany spotřebitele je vyvážit slabší postavení, které spotřebitel jakožto nakupující ve vztahu k prodávajícímu často mívá. Spotřebitelé jsou chráněni spotřebitelským právem, které je dílčím odvětvím občanského práva. Jeho předmětem jsou **smluvní vztahy, které vznikají mezi kupujícím a prodávajícím**. Jedná se o Zákon č. 634/1992 Sb. O ochraně spotřebitele [28] a Nový občanský zákoník, který nahrazuje s účinností od 1.1.2014 dosavadní občanský zákoník, zákon č. 40/1964 Sb. Ustanovení o závazcích ze smluv uzavíraných se spotřebitelem se nachází v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, díl 4, § 1810-1867.

Zákon č. 634/1992 Sb. O ochraně spotřebitele [28] stanoví prodávajícímu ve spotřebitelských vztazích některé další povinnosti. Spotřebitel musí mít možnost překontrolovat prodávané výrobky (správnost hmotnosti, míry, množství...). Je zakázána jakákoli diskriminace spotřebitele – např. Odlišnost cen pro cizince a Čechy (§ 6). Zakázány jsou také klamavé obchodní praktiky jako je uvádět nepravdivé, neúplné, nepřesné údaje nebo zamlčet údaje o

skutečných vlastnostech výrobku aj. (§5). Dodavatel je povinen zákazníka pravdivě informovat o ceně. (Ustanovení §12 odst. 2. zákona)

Na dodržování zákona dohlíží Česká obchodní inspekce, která také může za jeho nedodržování udělit zákonem stanovené sankce.

Nový občanský zákoník, jehož účinnost nastala na počátku roku 2014 stanovuje prodávajícímu poskytnout záruku, u běžného (spotřebního) zboží nejméně 24 měsíců, u použitého minimálně 12 měsíců a u potravin 8 dnů (u potravin může být zkrácena nebo prodloužena, ale musí to být uvedeno viditelně na obale). Pokud je smlouva uzavřena na dálku např. po telefonu, internetu, může kupující odstoupit od smlouvy bez udání důvodů a to do 14 dnů.

Zákonem jsou také stanoveny sankce za porušení těchto práv. Dozor nad dodržováním práv spotřebitele potom vykonávají:

- Česká obchodní inspekce
- ČNB
- Státní zemědělská a potravinářská inspekce
- Krajská hygienická stanice
- Státní veterinární správa
- Obecní živnostenské úřady
- Celní úřad
- Český úřad pro zkoušení zbraní a střeliva aj.

Dle Ministerstva financí, je obecným cílem ochrany spotřebitelů: „*dosažení stavu, kdy spotřebitel činí na finanční trhu odpovědné a adekvátní rozhodnutí ve vztahu k jeho aktuální situaci a má možnost efektivně prosazovat a chránit své zájmy a práva*“ (Ministerstvo financí, 2007 b, s. 10) [29]

2 METODY VÝUKY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA 2. STUPNI ZŠ

Celosvětově uznávanou skutečností v oblasti finančního vzdělání v ČR bylo zavedení povinné výuky finančního vzdělávání na základních a středních školách. Na středních školách je to již od roku 2009, na základních od září 2013. ČR se tak stala jednou z prvních pěti zemí, která tuto povinnou výuku zavedla.

Finanční vzdělání je soustavný a dlouhodobý proces, jehož výsledkem je finanční gramotnost jedinců. OECD definuje finanční vzdělání následovně: „*Finanční vzdělání je proces, prostřednictvím něhož si uživatelé finančních služeb i investoři zvyšují porozumění finančním produktům a pojmům. Zároveň prostřednictvím informací, instrukcí a nestranných rad vytváří schopnost uvědomování si finanční rizika a finanční příležitosti, schopnost provádět informovaný výběr, učit se, kam se obrátit o radu či pomoc.*“ (OECD, 2005, s. 4) [1]

Organizace OECD vytváří směrnice, které mají zahrnout finanční vzdělání ve školách. Podle Ministerstva financí (2010, s. 15) by měly být ve finančním vzdělání **principy obecnosti, odbornosti a zacílenosti**. [3]

Finanční vzdělání je podporováno řadou institucí, jako jsme již zmínili Ministerstvo financí, organizaci OECD, ale třeba také Evropskou unií. Jejich společnou snahou je začlenit finanční vzdělání do školní výuky. Kdo je ovšem zodpovědný za úroveň finančního vzdělání na základních školách v České republice není úplně jasné. Výzkumy prokazují, že úroveň tohoto vzdělání je stále na špatné úrovni. Jak již zde bylo zmíněno, finanční vzdělání je velmi důležité, a to nejen pro děti ze sociálně slabších rodin, ale i pro ty, kteří jsou dostatečně finančně zajištěni prozatím svými rodiči. Ani tyto děti nevědí, jaké budou mít podmínky v budoucnu, a proto se musí naučit odolnosti vůči stresu z nedostatku peněz, a především jak tyto situace řešit.

Pro praktickou část této práce byly vybrány 3 základní školy. Každá k finančnímu vzdělání přistupuje jinak. Jedna z těchto tří škol má ve svém školním vzdělávacím programu přímo pro sedmou třídu začleněnu výuku finanční gramotnosti, která je v kompetenci sociálního pedagoga, další dvě školy tuto výuku nemají. Výuka finanční gramotnosti zde probíhá je v rámci dalších předmětů jako je například matematika. Výuka finanční gramotnosti, je začleněna v Rámcovém vzdělávacím programu, ale je jen na školách, jak toto vzdělání začlenit do svých školních vzdělávacích programů. Na některých školách probíhá výuka finanční gramotnosti také formou besedy, které jsou opět většinou v kompetenci sociálního pedagoga či externího pracovníka. Může to být je jednorázová výuka či cyklus několika besed, které

na sebe navazují. Bohužel v ČR je stále hodně škol, které tomu nevěnují dostatečnou pozornost.

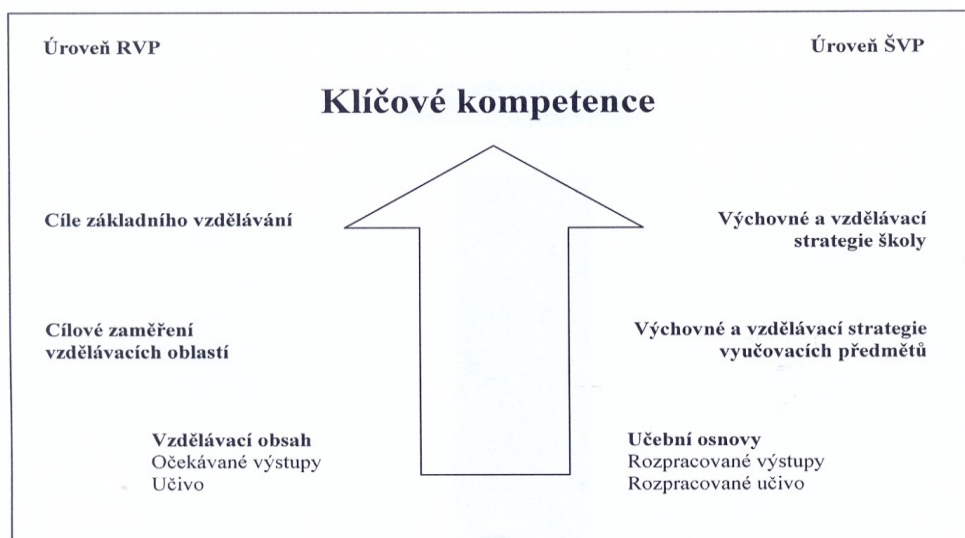
2.1 Rámcový vzdělávací program pro základní školy

Rámcový vzdělávací program (dále jen RVP) má rozvíjet vzdělání a je stanoven Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen MŠMT), které spolu s příbuznými organizacemi zajišťuje **implementaci Standardů finanční gramotnosti v České republice**. RVP vymezuje vše, co je společné a nezbytné v povinném základním vzdělávání žáků, specifikuje úroveň klíčových kompetencí a vymezuje vzdělávací obsah [6] – Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Praha 2007, VÚP, s. 10. Podle zásad RVP si každá škola vytváří svůj školní vzdělávací program, na jehož základě uskutečňuje vzdělávání.

Klíčové kompetence definuje MŠMT jako „*souhrn vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot důležitých pro osobní rozvoj a uplatnění každého člena společnosti. V etapě základního vzdělávání jsou za klíčové považovány kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní,*“ (MŠMT, 2013a, s. 11). Utváření a rozvíjení klíčových kompetencí musí směřovat a přispívat veškerý vzdělávací obsah i aktivity a činnosti, které ve škole probíhají (RVP 2007, s. 10) [6]. Klíčovou a zásadní kompetencí je **kompetence k řešení problémů**.

Úkolem sociálního pedagoga je tyto kompetence podporovat a aktivně je vytvářet. Svůj vliv využít k záměrnému působení na okolní prostředí.

Obrázek č. 2: Směřování k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků

RVP základního vzdělání je orientačně rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí a ty tvoří vzdělávací obory:

1. Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk)
2. Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace)
3. Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie)
4. Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět)
5. Člověk a jeho společnost (Dějepis. Výchova k občanství)
6. Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis)
7. Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova)
8. Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova)
9. Člověk a svět práce (Člověk a svět práce)

Rámcový vzdělávací program pojem finanční gramotnost přímo neřeší, ale zajišťuje jeho rozvoj a úzce s ním souvisí. Spojitost tohoto tématu můžeme najít především ve vzdělávacím oboru Matematika a její aplikace, Člověk a jeho svět, Výchova k občanství a Člověk a svět práce).

Povinnou složkou základního vzdělávání jsou průřezová témata. Jsou důležitým formativním prvkem základního vzdělání a pomáhají rozvíjet osobnost žáka především v oblasti postojů a hodnot. Průřezová témata tvoří povinnou součást základního vzdělávání, škola musí do vzdělávání zařadit všechny průřezová témata uvedená v RVP. Pro účinnost průřezových témat je nutnost propojení se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovacích předmětů.

V základním vzdělání jsou vymezena tato průřezová témata:

- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova demokratického občana
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Enviromentální výchova
- Mediální výchova

Finanční gramotnost je nejvíce spjata s oblastmi:

Osobnostní a sociální výchovy – je rozvíjena zdravým sebepojetím, seberegulací, sebepoznáním, komunikací aj. a snaží se o propojení s praktickou dovedností. Souvislost má tedy s oblastmi jako je Výchova k občanství a Člověk a společnost

Výchova demokratického občana – rozvíjí kritické myšlení a znalost vlastních práv.

Pro všechny tyto oblasti, které podporují finanční vzdělání, existuje řada výukových metod (didaktické hry, úkoly a modelové situace). Tyto metody nabízí řadu zajímavých podnětů pro praktické vyučování, které je ve finančním vzdělání velmi důležité. Mají vzdělání u dětí nejen prohlubovat, ale také vzbuzovat jejich zájem o tuto problematiku.

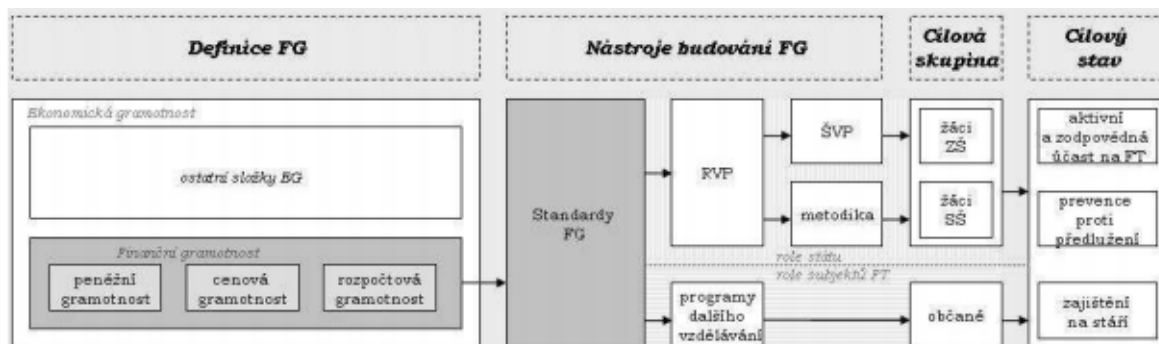
2.2 Standardy finanční gramotnosti

Implementace Standardů finanční gramotnosti pro základní vzdělávání do Rámcového vzdělávacího programu pro základní školy byla koncem roku 2012 v rámci revize. Od září 2013 již obsahuje požadavky na Standardy finanční gramotnosti na ZŠ. Školy jsou tedy povinny zařadit problematiku finanční gramotnosti do svých ŠVP.

Standardem finanční gramotnosti rozumíme ideální úroveň finanční gramotnosti pro různé cílové skupiny. Ty následně slouží jako východisko při tvorbě konkrétních vzdělávacích programů a aktivit směřujících k rozvoji a zvyšování úrovně finanční gramotnosti žáků a dospělé populace. Představují také kritérium pro měření úrovně finanční gramotnosti.

Důležitým východiskem pro stanovení standardů finanční gramotnosti jako cílového stavu finančního vzdělávání a mapování úrovně cílové skupiny je definice finanční gramotnosti, která zde byla již definována. Standardy finanční gramotnosti jsou následně implementovány do RVP pro základní a střední školy, ale také slouží pro tvorbu konkrétních vzdělávacích programů a aktivit podporující rozvoj a rovněž vzdělání u žáků, respektive specifických cílových skupin.

Obrázek č. 3: Role standardů finanční gramotnosti

Standardy finanční gramotnosti vymezují cílovou skupinu a stav dosažené úrovně finanční gramotnosti na základních školách zvláště pro 1. a 2. stupeň. Pro žáky 2. stupně základních škol mají 4 základní tematické okruhy, které předkládají obsah a výsledky vzdělání:

1. peníze
2. hospodaření domácnosti
3. finanční produkty
4. práva spotřebitele

Všechny tyto pojmy zde byly již objasněny již v 1. kapitole. Standardy finanční gramotnosti pro základní vzdělávání jsou uvedeny v Příloze č. 1

Na standardy navazuje tvorba metodických materiálů. Dle MŠMT je potřeba vytvořit dostatek didaktických pomůcek a správně je používat dle Dlouhodobého záměru vzdělávání v ČR a akcentem na finanční gramotnost k podpoře klíčových kompetencí a funkční gramotnosti žáků (MŠMT, 2011, s. 4) [7].

3 ROLE PENĚZ V ŽIVOTĚ DOSPÍVAJÍCÍCH DĚTÍ

Peníze plní hlavní roli v uspokojování lidských potřeb a jsou často motivací pro děti i dospělé. Nekontrolované a snadno dostupné finanční prostředky a iracionální přístup k ekonomickým záležitostem v rodině představují rizikový faktor zejména pro děti a dospívající.

K. Nešpor uvádí 2 příklady ideální situace v rodině a situace, kdy peníze znamenají nebezpečné lákadlo zvláště pro dospívající:

Jak by měla vypadat ideální situace na úrovni v rodině: Rodina je přiměřeně finančně zajištěna. Dospělí členové nukleární rodiny mají přehled o financích partnera i o financích dětí. Děti mají k dispozici přiměřené, nikoliv nadbytečné, prostředky a rodiče mají o nakládání s těmito prostředky přehled.

Situace, kdy peníze znamenají nebezpečné lákadlo: Dítě z dobře situované rodiny má hodně nekontrolovaně se pohybujících peněz. To z něj činí lákavý objekt překupníků drog a provozovatele hazardu. Rodiče by měli mít přehled o tom, jak dítě s penězi nakládá, i když je kapesné pro dítě v rozpočtu rodiny zanedbatelnou položkou.

Nešpor uvádí dva příklady, kdy mají peníze vliv na rodinu. Bakošová ve své knize pro sociální pedagogy rozděluje rodiny na: rodiny s jedním dítětem, rodiny starších rodičů, rodiny pracovně exponovaných rodičů, podnikatelské rodiny, rodiny vdovců či rodiny rozvedených rodičů. Můžeme říct, že na každou z uvedených typů rodin mají peníze značný vliv. V případě rozvedených rodin, nebývají ekonomické dopady po rozvodu příliš dobré, naopak proti tomu jsou zde podnikatelské rodiny, kde je materiální zabezpečení v hierarchii hodnot velmi vysoko.

Peníze jsou pro dospívající mládež velmi důležité. Kapesné, které dospívající dostávají, by mělo podpořit jejich rozumný přístup k penězům a pomoci vypěstovat správné návyky při zacházení s nimi. Hotovost, kterou mají k dispozici, jim dodává také jakýsi „dobrý pocit“. Obtížná však může být opačná situace, kdy peníze na útratu nemají, ale jejich kamarádi ano. [8]

Období dospívání je obdobím, ve kterém stále přetrvává orientace ke konzumnímu stylu života, roste touha po vlastnictví nakupování a hromadění předmětů. Děti jsou velmi důležitým faktorem spotřebitelského chování svých rodičů, kteří jsou ovlivňováni jejich potřebami či přáními. Na děti je také často cíleně směřována reklama, která je ovlivňuje. Dospívající dokáží však jen do jisté míry pochopit, že reklama přináší zisk především autorovi

reklamy a že tvůrci reklamy působí především na jejich stravovací návyky a spotřebitelské chování.

Můžeme říci, že peníze mají na rodiny značný vliv. Jsou zdrojem zajištění základních lidských potřeb, ovlivňují rozhodování všech subjektů v ekonomice. V kontextu sociální pedagogiky můžeme peníze spojit s takovými pojmy, jako je například nezaměstnanost, chudoba, závislosti na alkoholu, drogách, gamblerství a řadě dalších.

Nezaměstnanost souvisí se ztrátou výdělků, která vyplývá z nemožnosti získat zaměstnání osobou, která je schopna pracovat a je pro výkon práce k dispozici. Dochází zde tedy k sociální události, kdy jedinec či rodina nemá dostatečný zdroj obživy a často ani možnost tento zdroj získat na trhu práce. V České republice je státní politika zaměstnanosti ukotvena v legislativě zákona č. 435/2004 Sb. O zaměstnanosti. Stát a úřady práce vytváří státní politiku, která vytváření soubor opatření, jak vytvářet dynamickou rovnováhu na trhu práce a efektivně využívat pracovní síly.

S nedostatečnými příjmy ze zaměstnání můžeme spojit také pojem chudoba. Existuje více než 70 definic chudoby a každá z nich definuje chudobu různým způsobem. První popsany model chudoby uvedl ve své první studii z Yorku Rowntree v roce 1901. Rozlišuje primární chudobu, která znamenala být bez výdělků, který je nezbytný k zachování stavu fyzické funkčnosti a sekundární chudobu, která znamenala život ve zjevném nedostatku a bídě z důvodů neefektivního využívání dostupných prostředků. Ve 20. století se v literatuře setkáváme s dalšími typy chudoby - chudoba stará (demografická, horizontální) a chudoba nová (vertikální, spojená s trhem práce a pozicemi jedinců). V české literatuře se setkáváme s definicí Krebse (2007, s. 107): „*Chudoba je stav, který je důsledkem nerovného přístupu k rozdělovanému bohatství společnosti, k jejím materiálním zdrojům, kdy životní podmínky a uspokojení základních potřeb není v potřebné míře zabezpečeno dostatečnými zdroji (příjmy, statky), kdy tyto příjmy nelze z nějakých objektivní příčin zvýšit (péče o dítě, invalidita aj) a kdy občan nedisponuje ani jinými zdroji či majetkem, který by mu umožnil získat prostředky ve výši, která je společností uznána jako minimální.*“ [9]

V 80. letech se definice chudoby soustředila především na materiální stránku. Od roku 1990 se chudoba začíná popisovat jako multidimenzionální jev a opouští se koncepty chudoby ve smyslu nedostatku materiálních statků. Chudoba přestává být spojována jen s nedostatkem peněz, ale hovoří se také o chudobě ve spojení se sociální exkluzí či deprivací. Podle Mareše (2004) se koncept sociálního vyloučení objevuje stále častěji a má stále větší význam.

[13] Návykové nemoci a peníze – důležité souvislosti, Prim. MUDr. Karel Nešpor, CSc., Andrea Scheansová, Ph.D.,

3.1 Psychologické a sociální aspekty finanční gramotnosti

„Každé rozhodnutí, jež nevyhází z dostatečných znalostí daného problému, s sebou přináší rizika nejenom materiální, ale i sociální a psychická“.

V současném pojetí můžeme hovořit o sofistikovanosti propojení psychologických a ekonomických poznatků. Nezastupitelné místo zde má například psychologie práce. Těžištěm odborného zájmu je především studium osobnosti, motivace, stresu a copingu, komplexní práce s lidskými zdroji a problematika kvality života. Ekonomická psychologie se snaží analyzovat proměnné, které ovlivňují ekonomické chování, nad kterým se zamýšlí z pohledu psychologie.

Hodnoty a postoje – k pochopení psychologických aspektů ekonomické a finanční gramotnosti je stěžejní porozumět chování jedince, což znamená identifikovat motivy jeho chování, protože ty souvisejí se světem lidských hodnot. Znamená to porozumět hodnotové orientaci jedince, která vyjadřuje smysl jeho jednání, životní styl. Dle Nakonečného pojem hodnoty vyjadřuje něco subjektivně žádoucího. [10]

Je známá typologie hodnotových orientací Edvarda Sprangera (Kohoutek Rudolf 1998, s. 64). [11]

Rozlišuje typy:

- 1) teoretický, cílem je hledání pravdy, hodnotou je poznání
- 2) ekonomický, cílem je pud sebezáchova, hodnotou je užitečnost,
- 3) estetický, cílem je hledání harmonie, hodnotou je krása,
- 4) sociální, cílem je konání dobra, hodnotou je láska,
- 5) politický, cílem je ovládnutí druhých, hodnotou je moc,
- 6) náboženský, cílem je sebezpřesah, hodnotou je jednota s Bohem.

Hodnoty ovlivňují naše cíle, volbu prostředků, zaměření, jednání. Jsou vyjádřeny ve postojích, které zaujímáme.

Postoje můžeme označit jako hodnotící stanovisko, které může být pozitivní nebo negativní.

„Vůči objektům zaujímáme **hodnotící vztahy**, tj. přiřazujeme jim určitou hodnotu, jeví se nám v určité míře žádoucí nebo nežádoucí, dobré nebo špatné. Postoje jsou tedy produktem pozitivního a negativního zpevnování“ (Milan Nakonečný 1999, s. 131) [12]

Podle sociálních psychologů postoje obsahují 3 složky: kognitivní (např. stereotypy), afektivní (emoce) a behaviorální (činy). Postoje vyjadřují stálé tendence k určitému chování.

Potřeby – patří mezi jedny z nejdůležitějších motivů chování, jednání a prožívání člověka. Potřebu lze definovat jako projev určitého nedostatku, chybění něčeho, jehož odstranění je žádoucí. Americký psycholog A. H. Maslow rozlišuje potřeby vycházející z nedostatku a potřeby spojené s bytím člověka. V roce 1943 sestavil pyramidu potřeb, kterou postupně upravoval. Vrchol pyramidy tvoří seberealizace (uplatnění vlastního potenciálu, talentu, osobnosti), hned pod vrcholem je potřeba uznání (úcty, uznání, sebeúcty, váženosti). Následují sociální potřeby (pocit sounáležitosti, lásky, přátelství, někam patřit), poté potřeba jistoty a bezpečí (pocit zabezpečení, život beze strachu) a základnu celé pyramidy tvoří potřeby biologické (potřeba potravy, bydlení spánku, oblečení aj.)

C. Alderfer dělí lidské potřeby na existenční (veškeré fyziologické a materiální potřeby), vztahové (začlenění se, potřeba rodiny) a potřeba růstu (seberealizace).

Obrázek č. 4: Maslowova pyramida potřeb

Potřeby se v různých životních obdobích mění a značně ovlivňují naše chování. Z ekonomického pohledu jsou potřeby chápány jako pocity nedostatku, které mohou být uspokojovány spotřebou. Mezi postoji a potřebami mohou existovat rozpory, např. když někdo dlouho

hladoví a rozhodne se pro krádež jídla. Člověk je ochoten se v nouzových situacích vzdát původních postojů. Tato změna může být jen v ten daný okamžik.

Ekonomická socializace a finanční gramotnost je otázkou nejen dětí a mládeže, ale i dospělých. Spousta dospělý stále nezná hodnotu peněz. Mají snížené schopnosti jasného rozlišení potřeb. Pokud děti žijí v tzv. „nefunkční rodině“, nedostávají tak dobrý příklad pro svůj další život a jsou vystaveny možným důsledkům finanční ngramotnosti. Proto se jeví jako výchovné děti učit již od dětského věku základní odpovědnosti hodnoty peněz, schopnosti předvídat výdaje, umět stanovit priority. Jsme každodenní součástí ekonomické reality a to, jak rodiče nakládají s penězi, jaké je jejich ekonomické chování, výrazně ovlivňuje postoje jejich dětí (Furnham & Argyle, 2000).

Jedním z předpokladů finanční gramotnosti je také **intelligence**. Představuje schopnost člověka rozumně jednat, řešit různé situace nebo se učit. Vysoká úroveň inteligence však nemusí vždy korespondovat s vysokou úrovní inteligence a racionalitou lidského chování. Můžeme tedy říci, že je jen jedním z předpokladů finanční gramotnosti člověka. V konkrétních případech v závislosti na výkonovém deficitu může být i překážkou, která člověku neumožňuje získat elementární znalosti a dovednosti, které souvisí s financemi a rodinným rozpočtem.

3.2 Charakteristika dospívajících a jejich vztah k finanční gramotnosti

Období dospívání je označováno jako přechodné období mezi dětstvím a dospělostí.

Podle Marie Vágnerové (2000) se dělí na období pubescence (11-15 let) a adolescence (15-20 let). [13]

Thorová uvádí období adolescence neboli pozdního dětství 12–19 let. Období adolescence začíná nástupem puberty, kterou signalizují tělesné změny. Kromě prudkých a na první pohled nápadných fyzických změn pokračuje emoční, kognitivní i sociální vývoj (Thorová, s. 414). [14]

Sigmund Freud popisoval adolescenci jako velmi neklidné a bouřlivé období.

Erik Erikson považuje za důležitější psychosociální aspekt tohoto období, a to především osamostatnění dospívajícího od rodiny, hledání vlastní identity a své pozice ve společnosti. Sexuální složka je pro něj pouze jednou, byť významnou, součástí identity.

V adolescenci se zvyšuje význam vrstevnických vztahů, které mají vliv na formování osobnosti a chování dospívajících a rozvoji schopnosti kooperace (Thorová, s. 414). [14]

Změny v období dospívání má vliv mnoho faktorů prostředí. Jejich výsledná součinnost určuje, zda budou konečné změny pozitivní nebo negativní (Lerner, Galambos, 1998).

Dle Vágnerové (1990) je puberta považována za nejdynamičtější proměnu v životě jedince, která zasahuje všechny složky osobnosti jedince. Významnou roli v tomto období hrají biologické a psychosociální faktory, které jsou ve vzájemné interakci. Proces vývoje pubescenta a jeho výchovné formování je v tomto období náročné a vyžaduje dostatek tolerance, kreativity a zkušeností. Pubescent klade větší důraz na svůj zevnějšek, posiluje se jeho sebepojetí, je zde také charakteristická snaha dítěte se uvolňovat ze závislosti rodičů. Celkově se mění jeho vztah s rodiči, kde dochází k emancipaci od rodiny, ale naopak se snaží upevňovat vztahy s vrstevníky. V tomto období pubescent dokončuje svou povinnou školní docházku a rozhoduje se pro další vzdělání.

V období pubescence dochází k řadě kvalitativních změn v oblasti sociálních vztahů i aktivit. Změny souvisejí s rozvojem v oblasti kognitivní i emocionální. Pokud jde o kognitivní vývoj, ten je ve fázi zrání a učení. Teprve, když je dítě zralé a má dostatek zkušeností, mohou se rozvíjet formální logické operace (Vágnerová, 1999).

Thorová klade velký důraz na vztah rodičů a dospívajících. Adolescent potřebuje velkou pozornost a výchovnou pomoc ve formě povzbuzování ke školnímu úspěchu, vysvětlování hranic, učení a sdílení hodnot či podpora při rozhodování. Primárním vývojovým úkolem adolescentů je vytvoření si vlastní identity, která jim umožní se odpoutat od rodičů a samostatně fungovat ve světě. Spořením na vytouženou věc či později i prvními brigádami se připravují na ekonomickou nezávislost. Adolescenti se již v tomto období musí učinit první rozhodnutí, která se týkají vlastní budoucnosti a přípravy na vykonávání budoucí profese (Thorová, s. 415-416).

Z právního hlediska se dovršením patnácti let stává mladistvý trestně zodpovědný a dostává občanský průkaz. Dalším mezníkem v období dospívání je 18. rok, kdy se dítě stává plnoleté a také plně odpovědné za své chování. Pro tuto práci byla zvolena cílová skupina pubescentů, tedy děti ve věku 11-15 let.

Všechny vztahy tedy i vztah k penězům a hospodaření s penězi se formují nejprve v rodinném prostředí. Odehrává se zde první kontakt s penězi, který by měl děti naučit, jak mají být

peníze správně chápány a jak s nimi má být nakládáno. Peníze mohou být zlem, které znepríjemňují rodinnou atmosféru pro jejich nedostatek. Nebo mohou být nástrojem, díky kterému si mohou děti koupit vše i to co nepotřebují. Dospělé děti přebírají stejné vzorce finančního chování, které zažily doma, ať už jsou správné nebo špatné. Vliv dětí na rodinný rozpočet je zásadní, můžeme říct, že je hlavním představitelem rodinného rozpočtu a jeho plánování. Rodiče by měli s dětmi doma diskutovat a seznamovat je s jejich rodinným rozpočtem, učít je připravovat se na budoucí roli těch, kteří sami rodinný/osobní rozpočet povedou.

3.3 Závěr

S ohledem na skutečnost, že dnešní dospělá populace má v otázkách finanční gramotnosti značné problémy, nabízí se možnost ovlivnit ekonomickou gramotnost dětí. Vzhledem k této skutečnosti, považujeme za velmi důležité, aby škola zajišťovala dětem výuku finanční gramotnosti a ovlivňovala vztah dětí k penězům a jejich schopnost hospodaření. Důraz také můžeme dát na roli sociálních pedagogů, kteří dnes působí na většině základních škol a mají možnost ovlivňovat děti ze sociálně slabších či problémových rodin. Německý sociální pedagog Schilling (1999) říká: „*Všichni potřebujeme sociální pedagogy!*“ Podle Schillinga se sociální pedagog dotýká všech, začíná při problémech, zasazuje se o lepší kvalitu života, podporuje lidskost. Můžeme říci, že s lepší kvalitou života také souvisí znalost finanční gramotnosti. Teoretické poznatky jsou důležité pro praktickou část, která na ně navazuje zjištěním, zda se žáci v dané problematice orientují a mají o dané téma zájem.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 ANALÝZA FINANČNÍ GRAMOTNOSTI NA 2. STUPNI ZŠ

4.1 Cíle výzkumu, stanovení výzkumných hypotéz, metoda výzkumu

Výzkumná otázka

Na základě studia literatury a zvoleného výzkumného zájmu můžeme definovat výzkumnou otázku:

Zda a do jaké míry mají žáci 2. stupně základní škol přehled o tom, co je to hospodaření domácností?

Základní pojmy zde již byly definovány. Zajímá nás, jak se školy podílí na finančním vzdělání, aby zlepšily povědomí dospívajících především o hospodaření domácností. Jaký je postoj samotných dospívajících k tomuto tématu?

Výzkumné cíle

Bylo zde již zmíněno, že výuka finanční gramotnosti je závazně začleněna do Rámcového vzdělávacího programu a následně ji každá škola implementuje do svých Školních vzdělávacích programů. Je tedy výuka finanční gramotnosti na školách dostačující?

Hlavní výzkumný cíl jsme stanovili následovně:

Zhodnotit úroveň znalostí finančního hospodaření u žáků 2. stupně základní školy.

Dílní cíle:

- Zjištění, jak žáci hospodaří s finančními prostředky, které dostávají
- Prozkoumat, zda se žáci orientují v problematice hospodaření domácností
- Zjištění zájmu žáků o dané téma

Stanovení výzkumných hypotéz

Na základě výzkumného cíle si stanovíme tyto hypotézy:

Hypotéza H1: Ve výši kapesného a věkovými skupinami respondentů je významný rozdíl.

Hypotéza H2: Způsob manipulace s finančním obnosem u respondentů věkových skupin je rozdílný.

Hypotéza H3: Žáci, kteří nemají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět, pojem vyrovnaný rodinný rozpočet definují rozdílně od ostatních žáků.

Hypotéza H4: Mezi věkem respondentů a znalostí, co jsou pravidelné příjmy, existuje statisticky významný rozdíl.

Hypotéza H5: Čím vyšší je věk žáků, tím lépe si dokáží spočítat své náklady na měsíc.

Hypotéza H6: Čím vyšší je věk žáků, tím lépe dokáží rozhodnout, která měsíční položka výdajů je pro ně důležitější.

Hypotéza H7: Žáci, kteří nemají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět zvolili rozdílné odpovědi na otázku, jak správně naložit s přebytkovým rozpočtem než ostatní žáci.

Hypotéza H8: Žáci základní školy, která má výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět, mají větší předpoklad se ve škole s problematikou finanční gramotnosti setkat.

Metody výzkumu

V tomto výzkumu jsme použili kvantitativní metodu a její nejčastější nástroj – dotazník. Při výběru metody jsme zvažovali možnosti sběru dat a v případě dotazníkového šetření je tato metoda poměrně jednoduchá a je možné ji aplikovat na větší množství respondentů. V případě tohoto výzkumu je to tedy nejlepší možný a dostupný způsob sběru dat.

Dotazník byl vypracován s využitím dostupných materiálů pro výuku finanční gramotnosti na 2. stupni základních škol. Dotazník byl složen z 18 uzavřených otázek, přičemž 2 otázky měly ještě podotázku, která doplňovala původní otázku. Skladba dotazníku byla rozdělena na 3 okruhy.

Identifikační údaje respondentů

Hospodaření domácností – tato část je rozdělena na teoretické znalosti a příklady z praxe

Názor žáků na výuku finanční gramotnosti

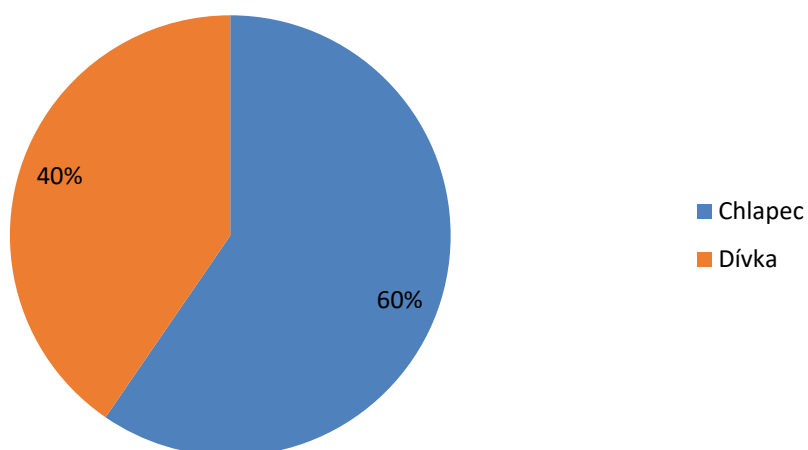
4.2 Analýza dat

Data respondentů jsme názorně zpracovali do tabulek a výsečových či sloupcových grafů. U některých otázek jsme pro statistické ověření použili test nezávislosti chí – kvadrát.

Analýza dat obsahuje již výsledné hodnoty. Každá z těchto výsledných hodnoty je pak vysvětlena.

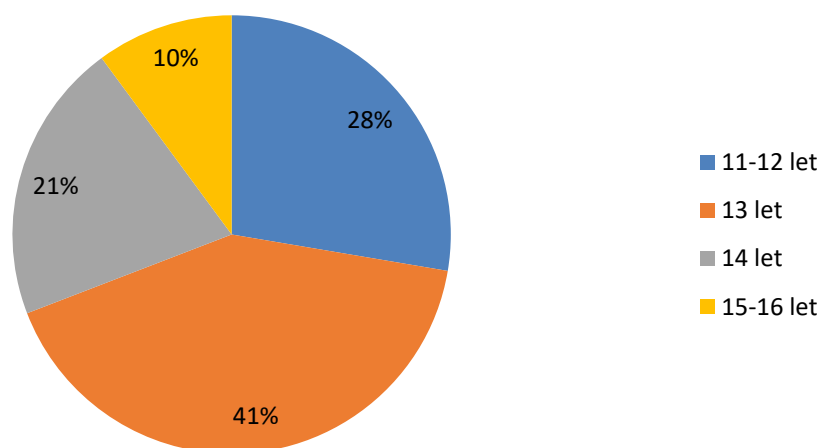
Identifikační údaje žáků

Graf č. 1: Rozdělení respondentů dle pohlaví žáků

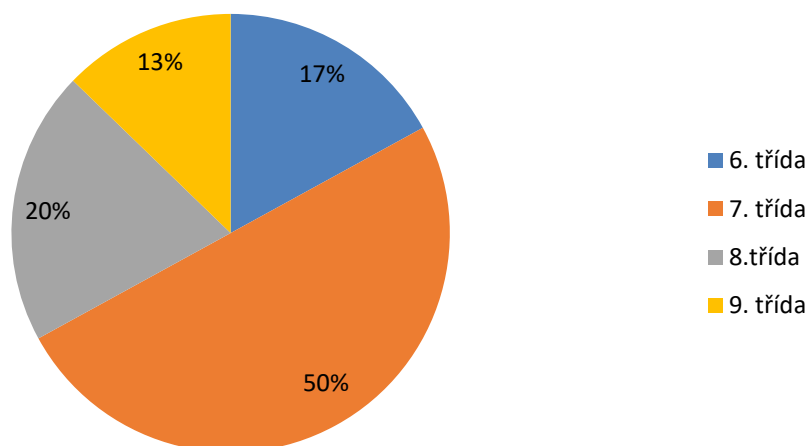
Na grafu č. 1 jsou respondenti rozdělení procentuálně dle jejich pohlaví. Celkem se do dotazníkového šetření zapojilo 188 respondentů, z toho 76 dívek a 112 chlapců.

Graf č. 2: Rozdělení respondentů dle věku

Z grafu č. 2 je patrné rozdělení respondentů podle věku. Celkem počítáme všech 188 respondentů.

Graf č. 3: Rozdělení respondentů dle školních tříd

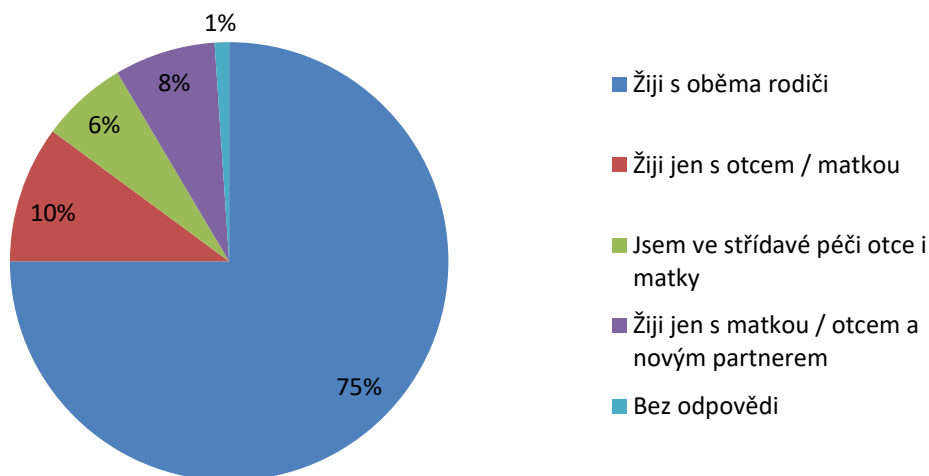

Graf č. 3 nám rozděluje respondenty podle navštěvovaných školních tříd. Největší zastoupení má 7. třída, potom 8. třída, 6. třída a nejméně 9. třída.

Hospodaření domácností

Do hospodaření domácností jsme zahrnuli otázku, která se týká rodinného zázemí respondentů. Tato otázka souvisí se sociálním a ekonomickým vlivem na dotazované respondenty.

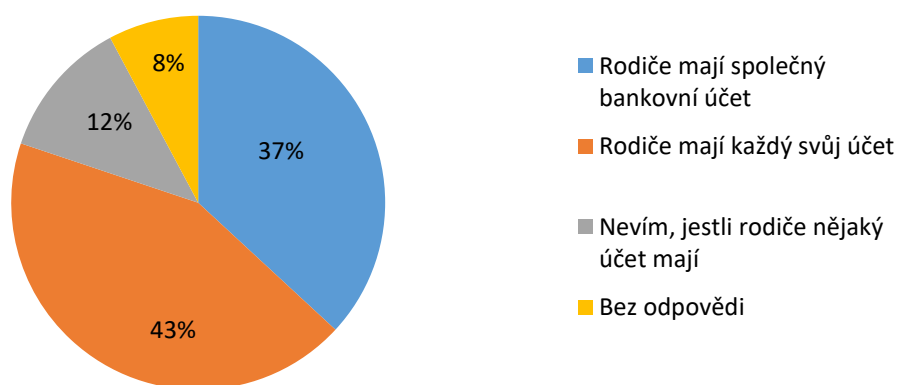
Graf č. 4: Rozdělení respondentů dle rodinného zázemí

Graf č. 4 nám rozděluje respondenty podle sociálněekonomického zázemí v rodině. Z grafu je patrné, že nejvíce respondentů žije v úplné rodině, tedy s matkou i otcem. Rodinné zázemí má na dospívající a jejich sociální a ekonomické návyky velký vliv. Je zde mnoho faktorů, které dospívajícího ovlivňují, například absence jednoho z rodičů.

Otázka na rodinné zázemí má ještě podotázku, kterou byla určena pouze respondentům, kteří žijí v úplné rodině. Pro další varianty by tato otázka neměla smysl. Byla to otázka, zda mají rodiče společný bankovní účet.

Graf č. 5: Společný účet rodičů

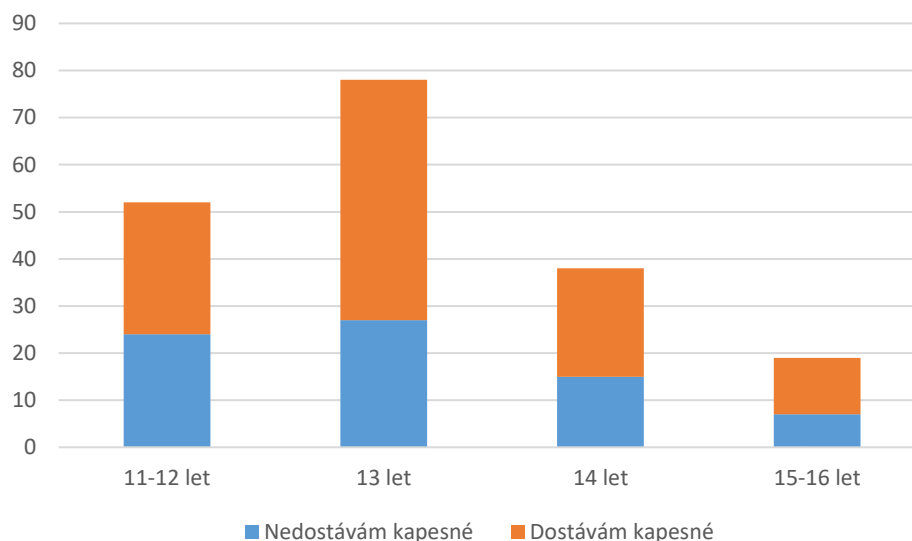

Z grafu č. 5 je patrné, že 43 % respondentů zvolilo odpověď, že rodiče mají každý svůj účet, tedy je předpoklad, že každý z nich má kontrolu pouze nad vlastními peněžními prostředky, ačkoli jsou společné. 37 % respondentů uvádí, že rodiče mají společný účet, tedy společně hospodaří s peněžními prostředky. Zbýlá část žáků neví nebo na tuto otázku neodpovědělo.

Otázka č. 5: Dostáváš od rodičů pravidelné kapesné?

Další otázka se již týkala finančních záležitostí a to, zda dostávají od rodičů pravidelné kapesné. V případě, že ano, tak v jaké výši. Tuto otázku jsme opět vyhodnotili podle věku respondentů.

Graf č. 6: Kapesné v závislosti na věku

Z grafu č. 6 je patrné, že z dotázaných respondentů dostává kapesné většina - 61 %. 39 % žáků pravidelné kapesné nedostává. Jeden z dotázaných na otázku neodpověděl.

Kapesné má pro dospívající velký význam. Učí je tak hospodařit s peněžními prostředky, které dostávají. Pokud děti kapesné nedostávají, často neznají hodnotu peněz, nebylo zahájeno jejich spotřebitelské chování podstatně hůř se u nich aplikuje finanční vzdělání.

Otázku, týkající se kapesného měla opět podotázku, která se dotazovala na výši kapesného. Opět jsme se dotazovali jen respondentů, kteří kapesné dostávají – těch bylo 114. Odpovědi jsme opět vyhodnotili podle věku respondentů.

Tabulka č. 1: Měsíční výše kapesného

	11-12 let	13 let	14 let	15-16 let
Do 100 Kč	11	10	2	2
100 až 300 Kč	12	33	10	5
300 až 500 Kč	1	6	6	3
500 a více Kč	3	2	4	2

Tabulka č. 1 nám zobrazuje výši měsíčního kapesného v závislosti na věku. Celkem na tuto otázku odpovídalo 114 respondentů, ale 2 z nich na otázku neodpověděli, ti nebyli zahrnuti do tabulky. Provedli jsme výpočet chí – kvadrátu. Pro tuto otázku jsme zvolili následující statistické hypotézy:

H0 = Není významný rozdíl ve výše kapesného a věkovými skupinami respondentů.

H1 = Ve výše kapesného a věkovými skupinami respondentů je významný rozdíl.

Hladina významnosti:	0,05
Kritická hodnota:	16,919
Vypočítaná hodnota:	$\chi^2 = 1,913$

Vypočítaná hodnota je nižší než kritická, proto přijímáme nulovou hypotézu. Není významný rozdíl ve výši kapesného a věkovými skupinami respondentů. Z tabulky můžeme také vyčíst, že výše kapesného, se nejčastěji pohybuje v rozmezí 100 až 300 Kč měsíčně.

Otázka č. 6: V případě, že dostáváš kapesné nebo příležitostně dostaneš peníze, co s nimi uděláš?

Další otázku jsme položili opět všem respondentům, a to s předpokladem, že všichni z těchto dotazovaných alespoň občas dostanou nějaký finanční obnos, se kterým mají možnost manipulovat.

Tabulka č. 2: Jak žáci manipulují s finančním obnosem

	11-12 let	13 let	14 let	15-16 let
Všechny je brzy utratím	2	2	2	2
Část utratím a část si šetřím na něco většího	18	34	17	11
Šetřím si na něco konkrétního většího	32	42	20	6

Tabulka č. 2 nám zobrazuje manipulaci s finančním obnosem v závislosti na věku. Na tuto otázku odpovídali všichni respondenti, tedy 188. Pro tuto otázku jsme provedli výpočet chí – kvadrátu a zvolili následující hypotézy:

H0: Způsobem manipulace s finančním obnosem u respondentů věkových skupin je stejná.

H1: Způsobem manipulace s finančním obnosem u respondentů věkových skupin je rozdílná.

Hladina významnosti: 0,05

Kritická hodnota: 12,592

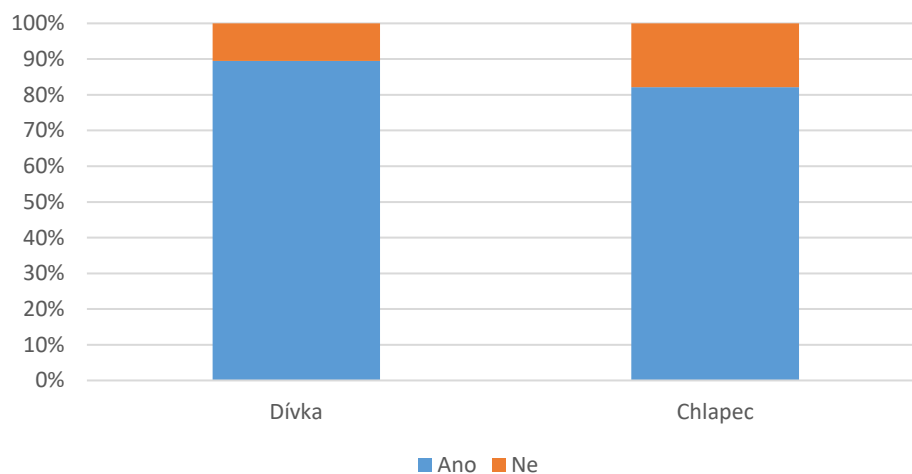
Vypočítaná hodnota: $\chi^2 = 1,135$

Vypočítaná hodnota je nižší než kritická, proto přijímáme nulovou hypotézu. Způsob manipulace s finančním obnosem u respondentů věkových skupin je stejná.

Otázka č. 7: Chodíš s rodiči či příbuznými nakupovat běžné věci do domácnosti?

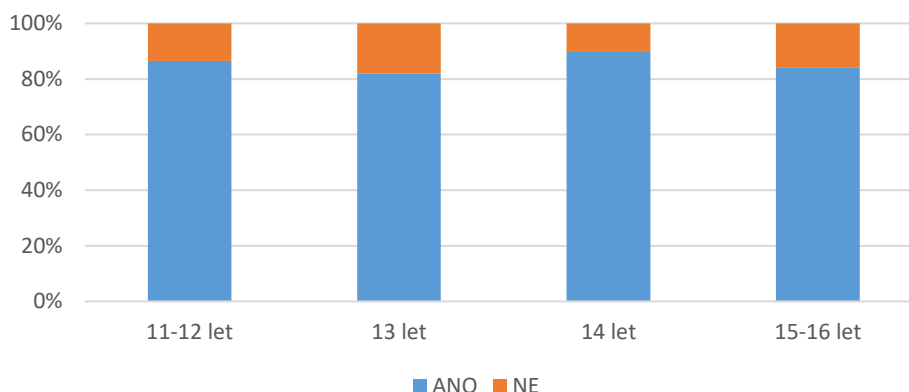
Otázkou jsme si chtěli ověřit, zda mají k nakupování větší vztah dívky než chlapci. Ve skupině respondentů tvoří dívky menší část, jen 40 %. Pro zajímavost jsme tuto otázku porovnali i s věkem respondentů a znázornili do grafu.

Graf č. 7: Vztah k nakupování v porovnání dívky a chlapci

Z grafu č. 7 je patrné, že mezi dívkami a chlapci není významný rozdíl v nakupování. Chlapců chodí s rodiči nakupovat 82 % a dívek 89 %.

Graf č. 8: Vztah k nakupování v porovnání věku respondentů

Graf č. 8 uvádíme pouze pro zajímavost jako věkové srovnání. Jednoznačně vidíme, že věk nehraje v tomto případě důležitou roli.

V dalších otázkách se budeme zaměřovat na znalosti dětí v oblasti finanční gramotnosti. Otázky budeme srovnávat podle věku respondentů, ale také podle toho, z jaké jsou školy.

Otázka č. 8: Co je to rodinný rozpočet?

Otázkou chceme zjistit, zda se děti orientují v základním pojmu, který je pro nás důležitý a na který se zaměřujeme. Na tuto otázku neodpověděli především mladší žáci 6. tříd. Z 188 respondentů na tuto otázku neodpovědělo 12 žáků, které jsme nezahrnuli do výpočtu.

Tabulka č. 3: Rodinný rozpočet

	ZŠ Luhačovice	ZŠ Slavičín	ZŠ Vizovice
Seznam výdajů jednotlivce nebo rodiny	5	12	7
Seznam příjmů jednotlivce nebo rodiny	8	15	2
Seznam plánovaných příjmů a výdajů jednotlivce nebo rodiny a následné srovnání se skutečností	53	70	4

Tabulka č. 3 nám zobrazuje, zda žáci vědí, co je to rodinný rozpočet. Odpovědi jsme rozdělili podle navštěvovaných základních škol. Pro tuto otázku jsme provedli výpočet chí – kvadrátu a zvolili následující hypotézy:

H0: Žáci, kteří nemají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět dokáží stejně definovat pojem hospodaření domácnosti jako ostatní děti.

H1: Žáci, kteří nemají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět dokáží různě definovat pojem hospodaření domácnosti ostatní děti.

Hladina významnosti: 0,05

Kritická hodnota: 9,483

Vypočítaná hodnota: $\chi^2 = 1,976$

Vypočítaná hodnota je nižší než kritická, proto přijímáme nulovou hypotézu. Žáci, kteří nemají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět dokáží stejně definovat pojem hospodaření domácnosti jako děti ze ZŠ Luhačovice, které tento samostatný předmět mají.

Otázka č. 9: Co je to vyrovnaný rodinný rozpočet

Tabulka č. 4: Vyrovnaný rodinný rozpočet

	ZŠ Luhačovice	ZŠ Slavičín	ZŠ Vizovice
Veškeré výdaje rodiny jsou pokryty příjmy, rodina nic neušetří, ale nemusí ani čerpat v našetřených peněz ani z bankovního úvěru	48	68	7
Výdaje rodiny jsou vyšší než příjmy	5	6	5
Příjmy převyšují rodinné výdaje vytváříme si rezervu	13	22	1

Tabulka č. 4 nám zobrazuje, zda žáci vědí, co je to vyrovnaný rodinný rozpočet. Odpovědi jsme opět rozdělili podle navštěvovaných základních škol. Pro tuto otázku jsme provedli výpočet chí – kvadrátu a zvolili následující hypotézy:

H0: Žáci, kteří nemají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět dokáží stejně definovat pojem vyrovnaný rodinný rozpočet, jako ostatní děti.

H1: Žáci, kteří nemají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět dokáží různě definovat pojem vyrovnaný rodinný rozpočet, jako ostatní děti.

Hladina významnosti:	0,05
Kritická hodnota:	9,483
Vypočítaná hodnota:	$\chi^2 = 5,797$

Vypočítaná hodnota je nižší než kritická, proto přijímáme nulovou hypotézu. Žáci, kteří nemají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět, dokáží stejně definovat pojem vyrovnaný rodinný rozpočet, jako žáci ZŠ Luhačovice, kteří tento předmět mají.

Otázka č. 10: Které příjmy jsou pravidelné?

Tabulka č. 5: Které příjmy jsou pravidelné?

	11-12 let	13 let	14 let	15-16 let
Dary, výhry, prémie	2	4	0	0
Občasné přivýdělky, brigády	3	9	1	1
Mzda, kapesné	40	64	37	18

Tabulka č. 5 nám zobrazuje, zda žáci vědí, co jsou to pravidelné příjmy. Tuto otázku jsme tentokrát vyhodnotili podle věku respondentů. Pro tuto otázku jsme provedli výpočet chí-kvadrátu a zvolili následující hypotézy:

H0: Mezi věkem respondentů a znalostí, co jsou pravidelné příjmy, neexistuje statisticky významný rozdíl

H1: Mezi věkem respondentů a znalostí, co jsou pravidelné příjmy, existuje statisticky významný rozdíl

Hladina významnosti:	0,05
Kritická hodnota:	12,592
Vypočítaná hodnota:	$\chi^2 = -1,309$

Vypočítaná hodnota je nižší než kritická, proto přijímáme nulovou hypotézu. Mezi věkem respondentů a znalostí, co jsou pravidelné příjmy neexistuje statisticky významný rozdíl. Z tohoto výsledku nám vyplývá, že děti v nižším věku ještě mají stejné povědomí o tom, co zahrnujeme do pravidelných příjmu.

Otázka č. 11: Do nezbytných výdajů rodiny patří?

Tabulka č. 6: Co patří do nezbytných výdajů?

	11-12 let	13 let	14 let	15-16 let
Bydlení, energie, jídlo	43	67	33	17
Internet, telefon, pohonné hmoty	4	5	3	1
Kroužky, sport, zábava	3	4	3	1

Tabulka č. 6 nám zobrazuje odpovědi na otázku, co patří do nezbytných výdajů, kdy si žáci volili jednu z možností. Ze 188 respondentů na tuto otázku neodpověděli 4 respondenti, které jsme opět do výpočtu nezahrnuli. Otázku jsme vyhodnotili dle věku respondentů. Zvolili jsme následující hypotézy:

H0: Mezi věkem respondentů a výběrem, které jsou nezbytné výdaje, neexistuje statisticky významný rozdíl

H1: Mezi věkem respondentů a výběrem, které jsou nezbytné výdaje, existuje statisticky významný rozdíl

Hladina významnosti: 0,05

Kritická hodnota: 12,592

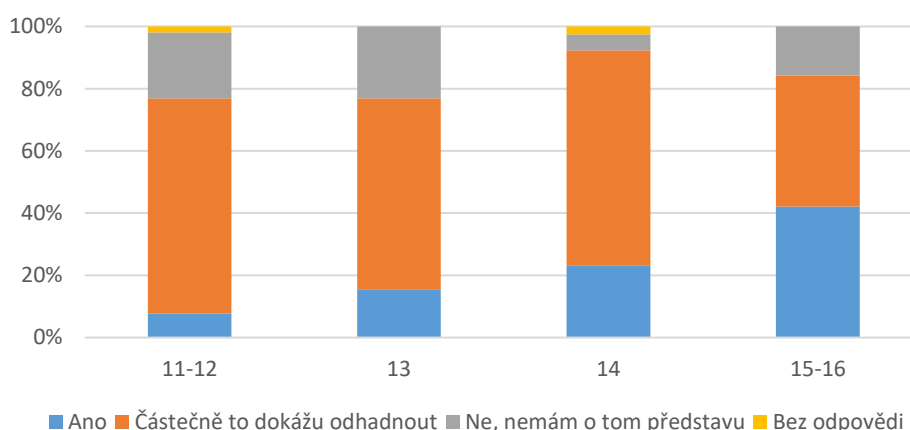
Vypočítaná hodnota: $\chi^2 = 0,145$

Vypočítaná hodnota je nižší než kritická, proto přijímáme nulovou hypotézu. Mezi věkem respondentů a výběrem, které jsou nezbytné výdaje, neexistuje statisticky významný rozdíl.

Další otázky jsou zaměřeny na praktické příklady, kde mohou žáci uplatnit své znalosti finanční gramotnosti

Otázka č. 12: Umiš si spočítat svoje náklady na měsíc? (tím se rozumí, kolik rodiče platí za tvoje obědy, svačiny, školní potřeby, zájmové kroužky aj.)

Graf č. 9: Výpočet osobních nákladů respondentů

V grafu č. 9 jsme si odpovědi respondentů znázornili graficky. Ze 188 respondentů 2 respondenti na tuto otázku neodpověděli. Kladnou odpověď na otázku uvedlo 18 % respondentů, částečně dokáže svoje náklady odhadnout 64 % a o svých nákladech nemá představu 18 %. Pro porovnání odpovědí podle věku respondentů jsme spočítali chí kvadrát, pro který jsme zvolili následující hypotézy:

H0: Různé věkové skupiny respondentů si dokáží spočítat své měsíční náklady stejně

H1: Čím vyšší je věk žáků, tím lépe si dokáží spočítat své náklady na měsíc

Tabulka č. 7: Povědomí o finančních nákladech jednotlivce na měsíc

	11-12 let	13 let	14 let	15-16 let
Ne, nemám o tom představu	11	18	2	3
Částečně to dokážu odhadnout	36	48	27	8
Ano	4	12	9	8

Hladina významnosti: 0,05

Kritická hodnota: 12,592

Vypočítaná hodnota: $\chi^2 = 0,445$

Vypočítaná hodnota je nižší než kritická, proto přijímáme nulovou hypotézu. Své měsíční náklady si dokáží spočítat všechny věkové skupiny stejně.

Otázka č. 13: Kterou položku ze seznamu měsíčních výdajů zaplatíš jako první?

Tabulka č. 8: Položky měsíčních výdajů

	11-12 let	13 let	14 let	15-16 let
Dobití mobilního telefonu	9	16	10	6
Lístky do kina	2	4	3	0
Stravné ve školní jídelně	38	57	25	13

Ze 188 respondentů 5 neodpovědělo a nejsou zahrnuti ve výpočtu. Stravné ve školní jídelně by zaplatilo 73 % respondentů, 5 % respondentů by si jako první koupilo lístky do kina a 22 % respondentů by jako první zaplatili náklady na telefon. Odpovědi respondentů v závislosti na jejich věku jsme ještě porovnali výpočtem chí kvadrátu, pro který jsme zvolili následující hypotézy:

H0: Mezi věkem respondentů a volbou, rozhodnutím, kterou položku zaplatí jako první, není významný rozdíl.

H1: Čím vyšší je věk žáků, tím lépe dokáží rozhodnout, která měsíční položka výdajů je pro ně důležitější

Hladina významnosti: 0,05

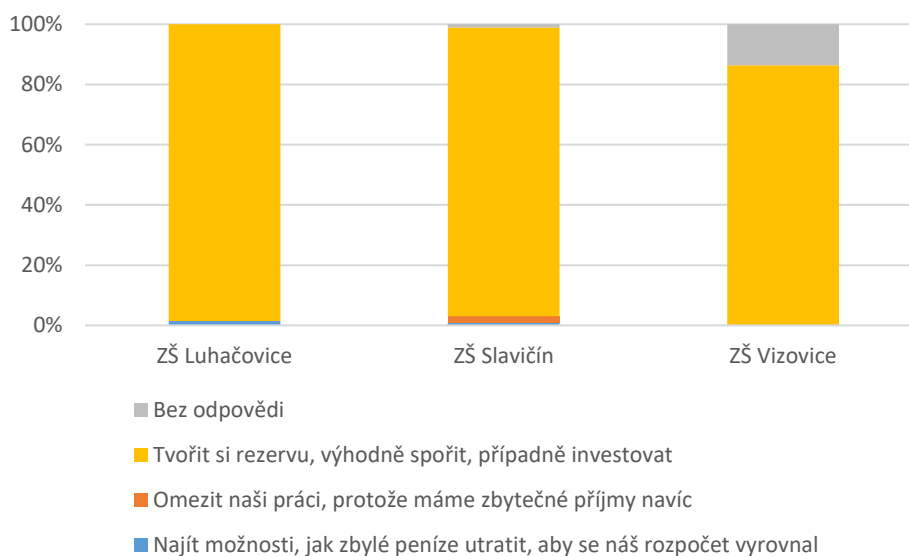
Kritická hodnota: 12,592

Vypočítaná hodnota: $\chi^2 = - 0,245$

Vypočítaná hodnota je nižší než kritická, proto přijímáme nulovou hypotézu. Věk žáků nemá vliv na výběr měsíční položky výdajů.

Otázka č. 14: Co bychom měli dělat, pokud máme přebytkový rozpočet?

Graf č. 10: Jak naložit s přebytkovým rozpočtem

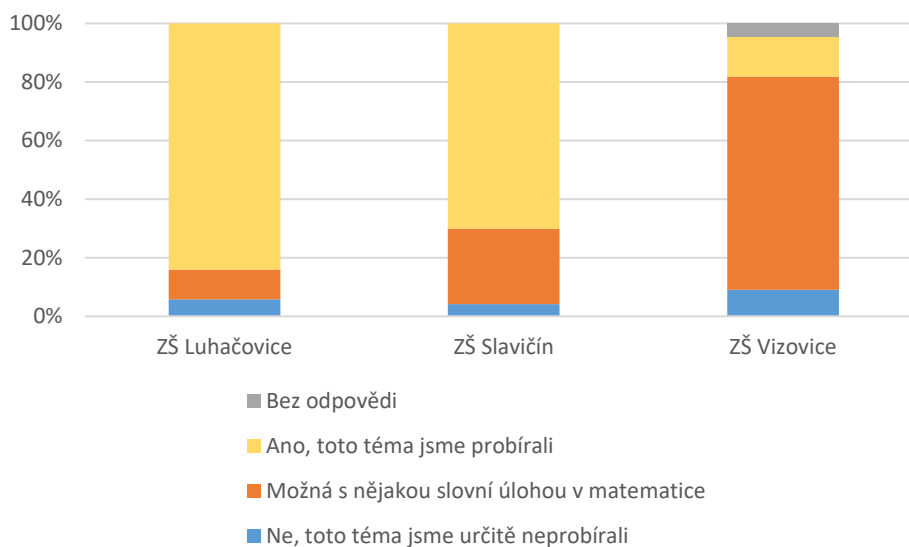
Otázku jsme tentokrát porovnávali podle škol, které respondenti navštěvují. Z grafu č. 10 je patrné, že ze 188 respondentů zvolili správnou odpověď, že si mají spořit do kasičky, tvořit rezervu, spořit či investovat skoro všichni respondenti, tedy 96 %. 4 respondenti na otázku neodpověděli – 2 %, 1 % respondentů odpovědělo, že mají omezit práci a 1 % odpovědělo, že mají najít možnost, jak peníze utratit.

Je zde zřejmé, že respondenti se dokáží stejně rozhodovat a nemá na ně vliv, zda mají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět.

Dalšími otázkami se zaměříme na zájem respondentů o výuku finanční gramotnosti a také zda se s touto výukou ve škole či jinde setkali.

Otázka č. 15: Setkal ses při výuce ve škole s nějakými příklady ze života, které se týkají peněz, hospodaření s financemi, otázkami bankovníctví?

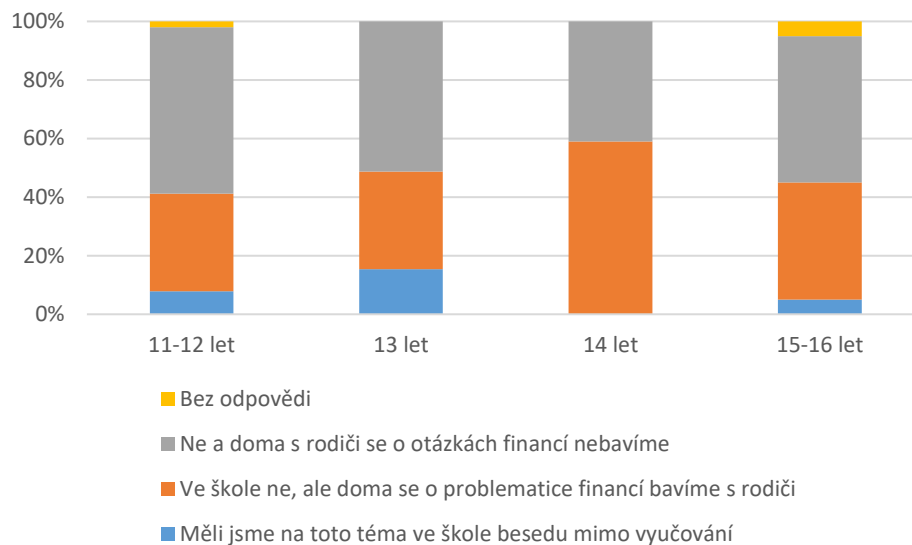
Graf č. 11: Výuka finanční gramotnosti na školách

Otázku jsme opět vyhodnotili podle škol, které respondenti navštěvují, protože nás zajímá, zda se žáci, kteří tuto výuku nemají jako samostatný předmět s problematikou ve škole také setkávají. Z grafu č. 11 je patrné, že vzhledem k počtu respondentů z jednotlivých škol, žáci ze ZŠ Luhačovice, kde je finanční gramotnost jako samostatný předmět odpověděli z 80 %, že toto téma již probírali. Ze Slavičina bylo těchto žáků 70 % a z Vizovic pouhých 14 %. Zde vidíme, že žáci ze školy ve Vizovicích jsou na tom nejhůře, ale je nutné připomenout, že respondenti z Vizovic byli spíše z nižších ročníků a tedy zřejmě ještě neměli takovou možnost se s výukou setkat jako na ostatních školách. Mezi školou ze Slavičina a Luhačovic byl rozdíl 10 %.

Otázka č. 16: Setkal ses s problematikou rodinného rozpočtu mimo školní vyučování, např. na nějaké přednášce, besedě, případně bavíte se o podobných věcech doma s rodiči?

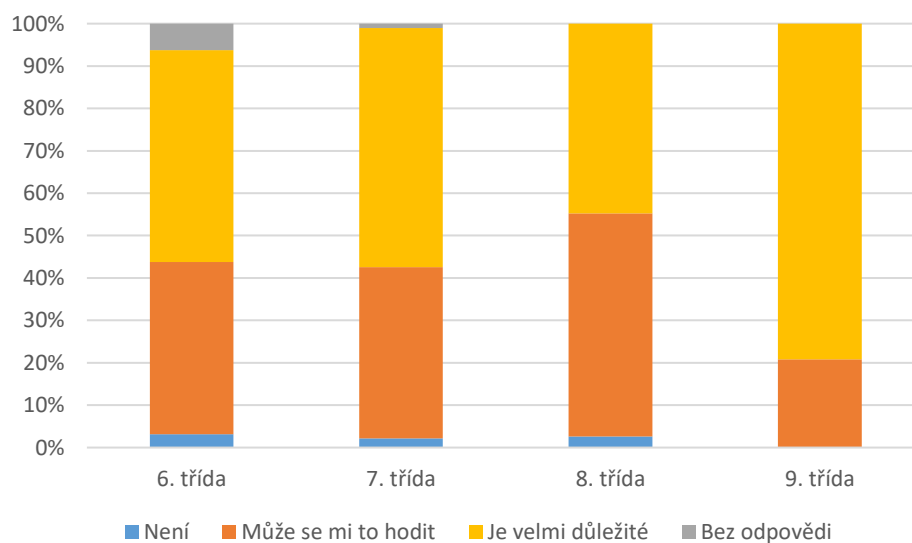
Graf č. 12: Zkušenost s problematikou rodinného rozpočtu

Otázku jsme vyhodnotili podle věku respondentů, protože nás zajímá, zda se žáci s touto problematikou setkávají také mimo školní vyučování, především v rodinách. V jakém věku respondenti o této problematice mluví s rodiči. V grafu jasně vidíme, že přibližně polovina rodičů s dětmi finance neřeší – 51 %. Podíl rodin, ve kterých jsou děti součástí rozhovorů o financích je 39 %.

Otázka č. 17: Myslíš si, že je finanční vzdělání pro tebe důležité?

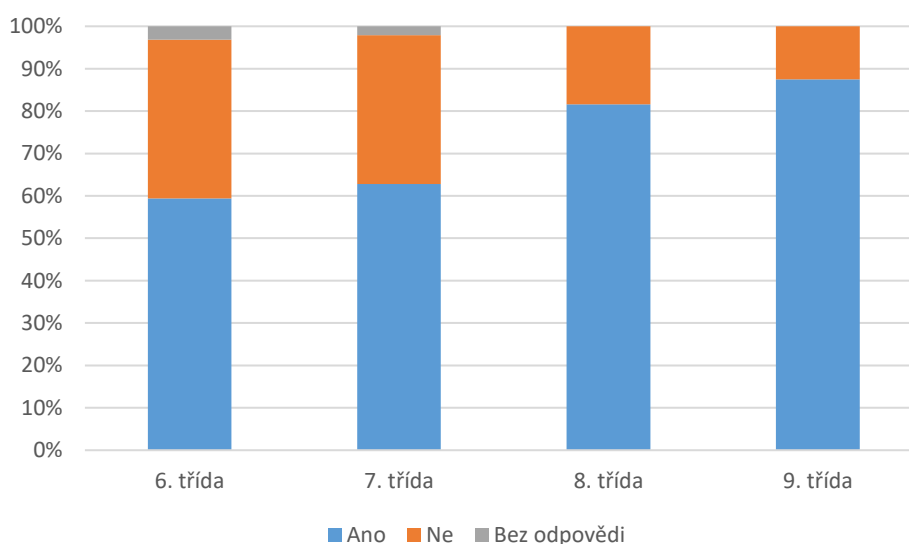
Graf č. 13: Postoj k finančnímu vzdělání

Další otázkou chceme zjistit osobní postoj respondentů k finančnímu vzdělání. Tuto otázku jsme vyhodnotili podle toho, jakou respondenti navštěvují třídu. Graf č. 13 nám znázorňuje, že ze 188 respondentů 56 % považuje tuto výuku za velmi důležitou, 40 % žáků věří, že se jim může hodit a pro 2 % žáků není tato výuka zajímavá. Pokud můžeme porovnat odpovědi v závislosti na třídách, na velmi důležitou je považuje nejvíce žáků 9. tříd – 79 %, v 6. třídě je to 50 %, v 7. třídě 56 % a v 8. třídě 45 % žáků.

Otázka č. 18: Měl/měla by si větší zájem o toto téma, protože ho považuješ za důležité pro svou budoucnost?

Graf č. 14: Zájem respondentů o finanční gramotnost

Graf č. 14 nám znázorňuje, zda mají žáci základních škol zájem o finanční gramotnost, protože ji ze svého pohledu považují za důležitou. Větší část respondentů – 69 % odpovědělo, že o finanční gramotnost zájem mají, 29 % respondentů problematika nezajímá a 2 % respondentů neodpověděla.

4.3 Interpretace dat a doporučení pro praxi

Interpretace dat:

Otázky v dotazníku nám kopírují výzkumné hypotézy, které jsme si v úvodu stanovili. Tedy snaží se o jejich potvrzení či vyvrácení.

Výzkumné hypotézy

Výzkumná hypotéza H1: Není významný rozdíl ve výši kapesného a věkem respondentů se **nepotvrdila**. Můžeme tedy říci, že není věkový rozdíl mezi žáky a výši kapesného, které dostávají. Otázce na výši kapesného předcházela ještě otázka, zda pravidelné měsíční kapesné dostávají. 73 žáků zde uvedlo, že pravidelné kapesné nedostávají, podotázkou jsme tedy ptali už jen žáků, kteří na otázku odpověděli kladně.

Výzkumná hypotéza H2: Způsob manipulace s finančním obnosem je u respondentů všech věkových skupin rozdílný se **nepotvrdila**. Zjistili jsme, že 11 % žáků ve věku 15–16 let všechny peníze hned utratí, 57 % žáků část utratí a část šetří a 32 % si šetří na něco konkrétního. Proti tomu nejmladší žáci ve věku 11–12 let uvedli, že 62 % si šetří na něco většího, 35 % část utratí a část šetří a jen 4 % vše utratí. V porovnání mladší si dokáží více šetřit než starší. I přes toto zjištění, se nám nepodařilo nulovou hypotézu vyvrátit.

Výzkumná hypotéza H3: Žáci, kteří nemají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět, pojem vyrovnaný rodinný rozpočet definují rozdílně od ostatních žáků se také **nepotvrdila**. Tuto hypotézu jsme vyvrátili na základě otázek 8 a 9. 127 respondentů uvedlo správnou odpověď na tuto otázku. 12 žáků neodpovědělo. Nejvíce žáků, kteří neodpověděli byli z Vizovic, kteří patří k mladším žákům druhého stupně základních škol. Ze starších žáků odpovědělo na 8. i 9. otázku 74 % žáků správně a 26 % žáků uvedlo špatné odpovědi.

Výzkumnou hypotézu H4: Mezi věkem respondentů a znalostí, co jsou pravidelné příjmy existuje statisticky významný rozdíl se **nepotvrdila**. Zjišťovali jsme opět teoretické znalosti žáků, tentokrát podle věku. Výsledek můžeme ale také porovnat podle ZŠ. Nejvíce správných odpovědí měla v 10. otázce ZŠ Slavičín, kde bylo 91 % správných odpovědí, potom Luhačovice 80 % a Vizovice 73 %. Je zde tedy zajímavé i srovnání mezi školami, kdy škola v Luhačovicích má finanční gramotnost jako samostatný předmět. Podobně tomu bylo v otázce č. 11, kdy nejvíce správných odpovědí uvedli žáci ZŠ Slavičín.

Výzkumnou hypotézu H5: Čím vyšší je věk žáků, tím lépe si dokáží spočítat své měsíční náklady jsme **nepotvrdili**. V procentuálním vyjádření výsledků ovšem můžeme říci, že odpověď ano, nejčastěji uváděli respondenti ve věku 15-16 let – 42 %. V ostatních věkových skupinách bylo nejvíce odpovědí „částečně to dokážu odhadnout“: 11-12 let – 69 %, 13 let – 62 %, 14 let – 69 %, 15–16 let 42 %. Srovnatelné bylo i množství odpovědí v jednotlivých skupinách, kdy žáci nemají o svých nákladech ani představu.

Výzkumnou hypotézu H6: Čím vyšší je věk žáků, tím lépe dokáží rozhodnout, která měsíční položka výdajů je pro ně důležitější, jsme **nepotvrdili**. Většina respondentů - 133 zvolila

správnou odpověď, mobilní telefon by zaplatilo 41 žáků a lístky do kina by jako první zaplatilo 9 žáků. 73 % žáků uvedlo správnou odpověď. V procentuálním porovnání s věkem byly uvedeny správné odpovědi u žáků 11-12 let – 78 %, 13 let – 74 %, 14 let – 66 %, 15-16 let – 68 %.

Výzkumná hypotéza H7: Žáci, kteří nemají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět zvolili rozdílné odpovědi na otázku, jak správně naložit s přebytkovým rozpočtem než ostatní žáci se **nepotvrdila**. V otázce č. 14 jsme ověřovali, co by žáci udělali s přebytkovým rozpočtem. Porovnávali jsme opět odpovědi mezi školami. Již z grafu je patrné, že téměř všichni žáci vybrali správnou odpověď – 96 %. 4 žáci na tuto otázku neodpověděli a 4 žáci zvolili špatnou odpověď.

Výzkumná hypotéza H8: Žáci základní školy, která má výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět, mají větší předpoklad se ve škole s problematikou finanční gramotnosti setkat. Ani tuto hypotézu **nemůžeme potvrdit**. V otázkách 15 až 18 jsme ověřovali zájem žáků a jejich pohled na výuku finanční gramotnosti. Otázky 15 a 16 jsme porovnávali podle ZŠ a otázky 17 a 18 podle věku. Žáci ZŠ Luhačovice uvedli nejvíce kladných odpovědí – 84 %, žáci ze Slavičína 70 % a z Vizovic 14 %. Žáci z Luhačovice mají tento samostatný předmět, jsou tedy více seznámeni s tím, že na toto téma probíhá u nich ve škole výuka. Proti tomu na otázku 16 odpovědělo nejvíce žáků ze Slavičína, že se o problematice financí baví doma s rodiči – 47 %, v Luhačovicích stejně odpovědělo 30 % a ve Vizovicích 32 %. Zajímavé je také sledovat odpovědi na stejnou otázku – Ne doma se s rodiči o otázkách financí nebavíme. Tuto odpověď zvolilo 54 % z Luhačovic, 46 % se Slavičína a 59 % z Vizovic. Otázky 17 a 18 jsme porovnávali podle věku respondentů a jejich zájmu o toto téma.

Na závěr můžeme na základě získaných dat konstatovat, že finanční gramotnost žáků na 2. stupni základních škol v závislosti k věku se nezvyšuje. Dále konstatujeme, že znalosti žáků, kteří nemají výuku finanční gramotnosti jako samostatný předmět, prokazují stejnou úroveň znalostí, jako žáci, kteří tuto výuku mají. Samotné znalosti žáků a odpovědi na praktické otázky jsou na dostačující úrovni, ale měl by zde být předpoklad, že s vyšším věkem by měli žáci mít větší znalosti a zkušenosti, které dokáží uplatnit. Je nutné zde uvést také fakt, že velké množství dětí se dle jejich odpovědí s problematikou neseťká v rodinách.

Doporučení pro praxi

Jako doporučení, které plyne z tohoto výzkumu bych uvedla, že školy by měly mít tendenci

prohlubovat vědomosti žáků. Vědomosti žáků 7. až 9. tříd můžeme na základě výzkumu považovat za srovnatelné. Starší žáci by měli mít vědomosti hlubší.

Další doporučení, které z toho plyne je, že školy by měly finanční gramotnosti věnovat větší pozornost a více žáky upozorňovat na příklady z praxe.

Poslední doporučení se týká rodin, ve kterých děti žijí. Žáci by měli dostávat alespoň nějaké kapesné a učit se s penězi hospodařit. Řada dětí na 2. stupni kapesné nedostává. Rodiče by také měli své děti s problematikou více seznamovat.

ZÁVĚR

Zjištěné údaje této bakalářské práce mohou být přínosem pro pedagogy, sociální pedagogy nebo například pro pracovníky denních center pro děti a mládež. Na téma finanční gramotnosti existuje řada publikací a praktických cvičení, která jsou velmi přínosná pro výuku. Je jen na základních školách, jaké zvolí prostředky pro tuto výuku. Poskytnutím dostatečných informací a vzděláváním žáků již na základních školách, mají děti mnohem větší šanci vyhnout se v budoucnu problémům, které mohou nastat.

Publikace a praktické příklady bych doporučila i rodičům, kteří děti vychovávají. Není přeci nic lepšího, než dobře připravit své děti do života.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] OECD, 2005 *Recommendation on Principles and Good Practices for Financial Education and Awareness*. In: OECD: Standards, principles and guidelines [online]. Dostupné z: <http://financial-education.org/standards.html>
- [2] BAKOŠOVÁ, Zlatica, 2008. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3., rozš. a aktualiz. vyd. Bratislava: Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta. ISBN 978-80-969944-0-3.
- [3] MINISTERSTVO FINANCÍ, 2010. *Národní strategie finančního vzdělání*. In: Ministerstvo financí [online]. Dostupní z: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie
- [4] HOLMAN, Robert, 2016. *Ekonomie: sbírka řešených otázek a příkladů*. V Praze: C.H. Beck. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 978-80-7400-615-9.
- [5] MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Metody a řízení sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-548-2.
- [6] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2013a. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. In: MŠMT, Upravený rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1.9.2013 [online]. [cit. 2013-03-06]. Praha Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>
- [7] MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY, 2007, *Systém budování finanční gramotnosti na základních a středních školách*, Praha: Ministerstvo financí [online] [cit. 2013-11-28]. Dostupné z: http://mfcr.cz/cs/o_ministerstvo/vzdelavani/financni-vzdelavani/skolni-financni-vzdelavani
- [8] HINES, Gill a Alison BAVERSTOCK, 2014. *Jak na svého teenagera: manuál pro rodiče*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-5144-3.
- [9] KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ, 1997. *Sociální politika*. Praha: Codex Bohemia. ISBN 978-80-7357-585-4.
- [10] NAKONEČNÝ, Milan, 1997. *Encyklopedie obecné psychologie*. 2., rozš. vyd., v Akademii vyd. 1. (1. vyd. v nakl. Vodnář pod náz. Lexikon psychologie). Praha: Academia. ISBN 80-200-0625-7.

- [11] KOHOUTEK, Rudolf, Irena OCETKOVÁ a Jaroslav ŠTĚPANÍK, 1998. *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM, 1998. ISBN 80-7204-064-2.
- [12] NAKONEČNÝ, Milan, 2009. *Sociální psychologie*. Vyd. 2., rozš. a přeprac. Praha: Academia. ISBN 978-80-200-1679-9.
- [13] VÁGNEROVÁ, Marie, 2000. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-308-0.
- [14] THOROVÁ, Kateřina, 2015. *Vývojová psychologie: proměny lidské psychiky od početí po smrt*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0714-6.
- [15] KLÍNSKÝ, Petr, 2008. *Finanční gramotnost: obsah a příklady z praxe škol*. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání. ISBN 978-80-87063-13-2.
- [16] OPLETALOVÁ, Alena a Jana KVINTOVÁ, 2014. *Vybrané aspekty finanční gramotnosti v podmínkách základních a středních škol*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. ISBN 978-80-244-4519-9.
- [17] Hesová, Alena a Jana Zelendová, 2011. *Finanční gramotnost ve výuce*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, divize VÚP, ISBN: 978-80-86856-76-6
- [18] RIEGEL, Karel, 2007. *Ekonomická psychologie*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-118-50.
- [19] LANIADO, Nessia, 2002. *Děti a peníze*. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-671-3.
- [20] CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.
- [21] OECD, PISA 2012 Results: Students and Money: Financial Literacy Skills for the 21st Century. Paris: OECD Publishing, 2014. ISBN 978-92-64-20808-7.
- [22] Pracovní sety pro základní školy. YOURCHANCE O.P.S. *Www.financnigramotnost-doskol.cz* [online]. 2013 [cit. 2014-03-08]. Dostupné z: <http://www.financnigramotnost-doskol.cz/materialy/zs/pracovni-sety/>
- [23] *Národní strategie finančního vzdělávání*. 2010. 27 s. [cit. 2013-03-26]. Dostupný z WWW: <http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Narodni_strategie_Financniho_v_zdelavani_MF2010.pdf>.
- [24] KOLMANOVÁ, Hana. *Cesta k finanční prosperitě: příručka budoucího milionáře*.

Praha: Profess Consulting, 2005. 104 s. ISBN: 80-7259-023-5.

[25] HESOVÁ, Alena. Metodická doporučení pro výuku finanční gramotnosti [online].

2012. vyd. Metodický portál RVP.CZ [cit. 2014-01-06]. Dostupné z:

[http://clanky.rvp.cz/wp-](http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/14431/metodicka_doporuceni_pro_vyuku_financi_gramotnosti.pdf)

[content/upload/prilohy/14431/metodicka_doporuceni_pro_vyuku_financi_gramotnosti.pdf](http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/14431/metodicka_doporuceni_pro_vyuku_financi_gramotnosti.pdf)

[26] GROSOVÁ S.: *Marketing: principy, postupy, metody*. 1. vyd. Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Praha 2002. Str. 001. ISBN 80-7080-505-6

[27] PORTÁL VEŘEJNÉ SPRÁVY, 1992. *Zákon č. 21/1992 Sb. O bankách* [cit. 1991-12-20], Dostupný

z: <https://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp?page=0&nr=21~2F1992&rpp=15#seznam>

[28] ZÁKONY PRO LIDI.CZ, 1992. *Zákon č. 634/1992 Sb.* [cit. 1992-12-31], Dostupný

z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-634>

[29] RÁMCOVÁ POLITIKA MINISTERSTVA FINANCÍ V OBLASTI OCHRANY SPOTŘEBITELE NA FINANČNÍM TRHU, 2007. Ministerstvo financí ČR , [cit. 2007-09-05] , Dostupný z: <http://www.mfcr.cz/cs/soukromy-sektor/ochrana-spotrebitele/ramcova-politika-mf-ochrany-spotrebitele>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Aj.	A jiné
ČNB	Česká národní banka
ČR	Česká republika
FG	Finanční gramotnost
MF	Ministerstvo financí České republiky
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
Např.	Například
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj)
RVP	Rámcový vzdělávací program
Sb.	Sbírkky
ŠVP	Školní vzdělávací program
Tzv.	Tak zvané
VÚP	Výzkumný ústav pedagogický
ZŠ	Základní škola

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1: Složky finanční gramotnosti	14
Obrázek č. 2: Směřování k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků.....	22
Obrázek č. 3: Role standardů finanční gramotnosti	24
Obrázek č. 4: Maslowova pyramida potřeb.....	29

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Rozdělení respondentů dle pohlaví žáků	36
Graf č. 2: Rozdělení respondentů dle věku	36
Graf č. 3: Rozdělení respondentů dle školních tříd	37
Graf č. 4: Rozdělení respondentů dle rodinného zázemí	37
Graf č. 5: Společný účet rodičů	38
Graf č. 6: Kapesné v závislosti na věku	39
Graf č. 7: Vztah k nakupování v porovnání dívky a chlapci.....	41
Graf č. 8: Vztah k nakupování v porovnání věku respondentů	42
Graf č. 9: Výpočet osobních nákladů respondentů	44
Graf č. 10: Jak naložit s přebytkovým rozpočtem	48
Graf č. 11: Výuka finanční gramotnosti na školách.....	49
Graf č. 12: Zkušenosti s problematikou rodinného rozpočtu	50
Graf č. 13: Postoj k finančnímu vzdělání	50
Graf č. 14: Zájem respondentů o finanční gramotnosti.....	51

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1: Měsíční výše kapesného.....	39
Tabulka č. 2: Jak žáci manipulují s finančním obnosem.....	40
Tabulka č. 3: Rodinný rozpočet	42
Tabulka č. 4: Vyrovnaný rodinný rozpočet	43
Tabulka č. 5: Které příjmy jsou pravidelné?.....	44
Tabulka č. 6: Co patří do nezbytných výdajů?.....	45
Tabulka č. 7: Povědomí o finančních nákladech jednotlivce na měsíc.....	46
Tabulka č. 8: Položky měsíčních výdajů	47

SEZNAM PŘÍLOH

P I STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

P II DOTAZNÍK

PŘÍLOHA P I: STANDARDY FINANČNÍ GRAMOTNOSTI

I. Standardy finanční gramotnosti

Pozn.:

Podle platné školské legislativy postupují podle RVP školy od 1. září, které následuje nejpozději po uplynutí 2 let ode dne jejich vydání. Některé RVP již byly vydány (RVP pro základní vzdělávání; RVP pro gymnázia, RVP pro gymnázia se sportovní přípravou; 61 RVP pro střední odborné vzdělávání), další jsou připravovány ke schvalovacímu procesu. V ročnících, v nichž se vyučuje podle dosavadních učebních dokumentů příslušných oborů vzdělání nebo podle RVP ZV (do doby jeho úpravy) se doporučuje implementovat standardy FG do vzdělávání na dobrovolné bázi.

I.1. Standard finanční gramotnosti pro základní vzdělávání

Peníze	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- hotovostní a bezhotovostní forma peněz	- nakládání s penězi
- způsoby placení	- tvorba ceny
- banka jako správce peněz	- inflace
Výsledky	Výsledky
- používá peníze v běžných situacích	- na příkladech ukáže vhodné využití různých nástrojů hotovostního a bezhotovostního placení
- odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze	- na příkladu ukáže tvorbu ceny jako součet nákladů, zisku a DPH
	- objasní vliv nabídky a poptávky na tvorbu ceny a její změny
	- popíše vliv inflace na hodnotu peněz

Hospodaření domácnosti	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti	- rozpočet domácnosti, typy rozpočtu, jejich odlišnosti
- nárok na reklamaci	- základní práva spotřebitelů
Výsledky	Výsledky
- na příkladu ukáže, proč není možné realizovat všechny chtěné výdaje	- sestaví jednoduchý rozpočet domácnosti, uvede hlavní příjmy a výdaje domácnosti, rozliší pravidelné a jednorázové příjmy a výdaje, zvaží nezbytnost jednotlivých výdajů
	- objasní princip vyrovnaného, schodkového a přebytkového rozpočtu
	- vysvětlí, jak se bránit v případě porušení práv spotřebitele

Finanční produkty	
1. stupeň ZŠ	2. stupeň ZŠ
Obsah	Obsah
- úspory	- služby bank, aktivní a pasivní operace
- půjčky	- produkty finančního trhu pro investování a pro získání prostředků
	- pojištění
	- úročení
Výsledky	Výsledky
- vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy	- uvede příklady použití debetní a kreditní platební karty, vysvětlí jejich omezení
	- uvede a porovná nejobvyklejší způsoby nakládání s volnými prostředky (spotřeba, úspory, investice)
	- uvede a porovná nejčastější způsoby krytí deficitu (úvěry, splátkový prodej, leasing)
	- vysvětlí význam úroku placeného a přijatého
	- uvede nejčastější druhy pojištění a navrhne, kdy je využít

PŘÍLOHA P II: DOTAZNÍK

Dotazník

1. Jsi:

- chlapec
- dívka

2. Kolik je ti let?

- 11 - 12
- 13
- 14
- 15 – 16

3. Do které třídy chodíš?

- šesté
- sedmé
- osmé
- deváté

4. V jaké žiješ rodině?

- žiji s oběma rodiči rodiče mají společný bankovní účet
- rodiče mají každý svůj účet
- nevím, jestli rodiče nějaký účet mají
- žiji jen s otcem/matkou
- jsem ve střídané péči otce i matky
- žiji jen s matkou/otcem a s novým partnerem rodiče

5. Dostáváš od rodičů pravidelné kapesné, pokud ano, kolik je to měsíčně peněz?

- ne
- ano do 100 Kč měsíčně
- 100 – 300 Kč měsíčně
- 300 – 500 Kč měsíčně
- 500 a více Kč měsíčně

6. V případě, že dostáváš kapesné nebo příležitostně dostaneš peníze (např. na narozeniny, Vánoce, vysvědčení), co s nimi uděláš?

- všechny je brzy utratím
- část utratím a část si šetřím na něco většího

- šetřím si na něco konkrétního většího

7. Chodíš s rodiči či příbuznými nakupovat běžné věci do domácnosti (potravin, drogerii)?

- ne
- ano

8. Co je to rodinný rozpočet?

- Seznam výdajů jednotlivce nebo rodiny
- Seznam příjmů jednotlivce nebo rodiny
- seznam plánovaných příjmů a výdajů jednotlivce nebo rodiny a následné srovnání se skutečností

9. Co je to vyrovnaný rodinný rozpočet?

- Veškeré výdaje rodiny jsou pokryty příjmy, rodina nic neušetří, ale nemusí ani čerpat z našetřených peněz ani z bankovního úvěru
- Výdaje rodiny jsou vyšší než příjmy
- Příjmy převyšují rodinné výdaje, vytváříme si rezervu

10. Které příjmy jsou pravidelné?

- Dary, výhry, prémie
- Občasné přivýdělnky, brigády
- Mzda, kapesné

11. Do nezbytných výdajů rodiny patří?

- Bydlení, energie, jídlo
- Internet, telefon, pohonné hmoty
- Kroužky, sport, zábava

12. Umiš si spočítat svoje náklady na měsíc (tím se rozumí, kolik měsíčně rodiče platí za Tvoje obědy, svačiny, školní potřeby, zájmové kroužky..... atd.)?

- ne, nemám o tom představu
- částečně to dokážu odhadnout
- ano

13. Kterou položku ze seznamu měsíčních výdajů zaplatíš jako první?

- Dobití mobilního telefonu / paušál
- Lístky do kina

- Stravné ve školní jídelně

14. Co bychom měli dělat, pokud máme přebytkový rozpočet?

- zbylé peníze dávat do kasičky
- najít možnosti, jak zbylé peníze utratit, aby se náš rozpočet vyrovnal
- omezit naši práci, protože máme zbytečné příjmy navíc
- tvořit si rezervu, výhodně spořit, popřípadě začít investovat

15. Setkal/setkala ses při výuce ve škole s nějakými příklady ze života, které se týkají peněz, hospodaření s financemi, otázkami bankovníctví?

- ne, toto téma jsme určitě neprobírali
- možná s nějakou slovní úlohou v matematice
- ano, toto téma jsme probírali

16. Setkal/setkala ses s problematikou rodinného rozpočtu mimo školní vyučování, např. na nějaké přednášce, besedě, případně bavíte se o podobných věcech doma s rodiči?

- měli jsme na toto téma ve škole besedu mimo vyučování
- ve škole ne, ale doma se o problematice financí bavíme s rodiči
- ne a doma s rodiči se o otázkách financí nebavíme

17. Myslíš si, že je finanční vzdělání pro tebe důležité?

- není
- může se mi to hodit
- je velmi důležité

18. Měl /měla by si větší zájem o toto téma, protože to považuješ za důležité pro svou budoucnost?

- ne
- ano

Děkuji za čas věnovaný tomuto dotazníku 😊